

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra: pedagogiky a psychologie

Studijní program: sociální péče

Kombinace: sociální pedagog

Postoj žáků 8. a 9. třídy základní školy k romskému
etniku

Attitude of the 8th and 9th class pupils of the
elementary school towards the Roma community

Bakalářská práce:

Autor:

Luboš RAISNER

Podpis:

Adresa:

Holubova 508/1

463 12 Liberec 25 Vesec

UNIVERZITNÍ KNIHOVNA
TECHNICKÉ UNIVERZITY V LIBERCI

3146059892

Vedoucí práce: PhDr. David Václavík

Konzultant: PhDr. Lenka Václavíková-Helšusová

Počet

stran	slov	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
51	12 162	21	0	29	1

V Liberci dne: 28. 4. 2003

TU v Liberci, FAKULTA PEDAGOGICKÁ

461 17 LIBEREC 1, Hálkova 6 Tel.: 048/535 2515 Fax: 048/535 2332

Katedra: pedagogiky a psychologie

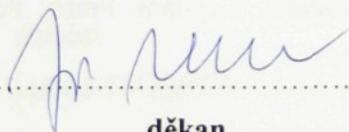
ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(pro bakalářský studijní program)

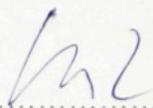
pro (kandidát) Luboš Raisner
adresa: Holubova 508/1, Liberec 25 Vesec
obor (kombinace): sociální pedagog
Název BP: Postoj žáků 8. a 9. třídy základní školy k romskému etniku
Název BP v angličtině: Attitude of the 8th and 9th class pupils of the elementary school towards the Roma community
Vedoucí práce: Mgr. Václavík David
Konzultant: Mgr. Helšusová Lenka
Termín odevzdání: 30. dubna 2003

Pozn. Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování DP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne

děkan

vedoucí katedry

Převzal (kandidát): LUBOŠ RAISNER

Datum: 15. 11. 2003

Podpis:

Cíl:

Cílem naší práce je zjistit postoj žáků 8. a 9. tříd základní školy k romskému etniku, jejich míru tolerance k tomuto etniku, co vytváří a formuje jejich postoj k tomuto etniku a zda jsou ochotni a schopni vytvářet s touto skupinou našich spoluobyvatel přátelský vztah (např. kamarádství) nebo naopak směřují k nepřátelství a netoleranci.

Hypotézy:

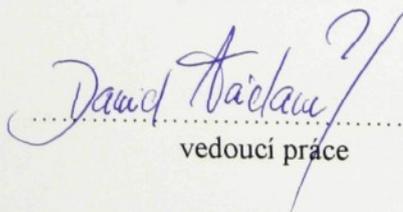
- předpokládáme, že současný vzdělávací systém základních škol nemá žádný vliv na utváření postoje žáků 8. a 9. třídy základní školy k romskému etniku,
- předpokládáme, že většina žáků má k Romům negativní postoj,
- předpokládáme, že dívky jsou k romskému etniku tolerantnější než chlapci.

Metody:

1. Obsahová analýza dokumentů.
2. Dotazníková forma.
3. Rozhovor.

Použitá Literatura:

- DANIEL, B.: *Dějiny Romů*. 1.vydání. Olomouc: Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 1994.
- FRASER, A. *Cikáni*. 1.vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998.
- KOUKOLÍK, F., DRTILOVÁ, J. *Zlo na každý den*. 1.vydání. Praha: Galén, 2001.
- NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. 1.vydání. Praha: Academia, 2000.
- NEČAS, C. *Nemůžu zapomenout*. 1.vydání. Olomouc: Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 1994.
- NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*. 3.vydání. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. ISBN 80-7067-559-4.
- ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. 1.vydání. Praha: Portál, 1998.
- VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. 1.vydání. Praha: Portál, 2000.
- VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 2.vydání. Praha: Portál, 2000.
- VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I., ED. *Aplikovaná sociální psychologie I*. 1.vydání. Praha: Portál, 1998.

.....
vedoucí práce

Prohlášení o původnosti práce:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a že jsem uvedl veškerou použitou literaturu.

V Liberci dne: 28. 4. 2003

Luboš Raisner

Prohlášení k využívání výsledků BP:

Byl jsem seznámen s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 o právu autorském zejména § 60 (školní dílo).

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) má právo na uzavření licenční smlouvy o užití mé bakalářské práce a prohlašuji, že **souhlasím** s případným užitím mé bakalářské práce (prodej, zapůjčení, kopírování, apod.).

Jsem si vědom toho, že: užit své bakalářské práce či poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem TUL, která má právo ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, vynaložených univerzitou na vytvoření díla (až do jejich skutečné výše). Bakalářská práce je majetkem školy, s bakalářskou prací nelze bez svolení školy disponovat.

Beru na vědomí, že po pěti letech si mohu bakalářskou práci vyžádat v Univerzitní knihovně Technické univerzity v Liberci, kde bude uložena.

Autor:

Luboš RAISNER

Podpis:

Adresa:

Holubova 508/1
463 12 Liberec 25 Vesec

Datum: 28. 4. 2003

Poděkování:

Děkuji všem, bez nichž bych asi nikdy svoji práci nedokončil. Dík náleží především mé manželce Haně. Vedoucímu práce PhDr. D. Václavíkovi a konzultantce PhDr. L. Václavíkové–Helšusové děkuji za zasvěcené vysvětlování problémů a za podnětné rady.

RESUMÉ

Práce se zabývá postoji žáků k romskému etniku, jejich mírou tolerance k Romům, co utváří jejich postoj k tomuto etniku, zda jsou žáci ochotni s nimi utvářet přátelský vztah, co jim na Romech vadí a okrajově i dalšími otázkami. Výzkum byl proveden pomocí dotazníku u 153 žáků tří náhodně vybraných libereckých základních škol.

Naše bakalářská práce mimo jiné prokázala, že dívky jsou k Romům tolerantnější než chlapci a že žáci s romským spolužákem mají k romskému etniku kladnější postoj. Je zajímavé sledovat i jiné názory a postoje žáků vůči romskému etniku.

Výsledky naší bakalářské práce mohou přispět při výchově žáků základních škol k toleranci a proti rasismu.

RÉSUMÉ

This work treats the attitude of pupils towards the Rom ethnic group, the extent of tolerance towards Roma, how their attitude towards this ethnic group has been created, whether the pupils are willing to create a friendly relation with them, what behavior of the Roma they do not like and marginally further questions. The research, effected by means of questionnaires with 153 pupils of three selected elementary schools of Liberec, proved among others in our Bachelor's work that girls were more tolerant towards Roma than boys and that pupils with Rom schoolmate have a more positive attitude towards the Rom ethnic group. It is interesting to follow other opinions and attitudes towards the Rom ethnic group.

The result of the Bachelor's work may contribute to the education of pupils in elementary schools, as well as to tolerance and the fight against racism.

ZUSAMMENFASSUNG

Die Arbeit befasst sich mit der Einstellung von Schülern gegenüber der ethnischen Romavolksgruppe, deren Mass der Toleranz gegenüber Roma, was ihre

Einstellung gegenüber dieser ethnischen Volksgruppe bewirkt hat, ob die Schüler bereit sind mit ihnen eine freundschaftliche Beziehung aufzubauen, was ihnen beim Rom nicht gefällt und am Rand auch noch mit weiteren Fragen. Die Untersuchung wurde mit Hilfe von Fragebogen bei 153 Schülern ausgewählter Grundschulen in Liberec durchgeführt.

Unsere Bakkalaureatsarbeit hat unter anderem erwiesen, dass Mädchen gegenüber dem Rom toleranter als Jungen seien und dass Schüler mit Rommischülerinnen gegenüber ethnischen Romavolksgruppen eine positivere Einstellung einnehmen. Es ist interessant die Ansichten und Einstellung von Schülern gegenüber der ethnischen Romavolksgruppe zu verfolgen.

Die Ergebnisse unserer Bakkalaureatarbeit können bei der Erziehung von Schülern in Grundschulen zu Toleranz und zum Kampf gegen Rasismus beitragen.

OBSAH

1. ÚVOD.....	1
2. TEORETICKÁ ČÁST.....	2
2.1 HODNOTOVÁ ORIENTACE VE STRUKTUŘE OSOBNOSTI.....	2
2.1.1 SVĚTOVÝ NÁZOR.....	2
2.1.2 HODNOTY.....	2
2.1.3 NORMY.....	5
2.1.4 POTŘEBY.....	6
2.2 PŘESVĚDČENÍ, CHARAKTER A POSTOJE.....	6
2.2.1 PŘESVĚDČENÍ.....	6
2.2.2 CHARAKTER.....	7
2.2.3 POSTOJE.....	8
2.2.4 UTVÁŘENÍ POSTOJŮ.....	9
2.2.5 ZMĚNA POSTOJŮ.....	10
2.2.6 PŘEDSUDKY.....	12
2.2.7 POVĚRY.....	13
2.3 SOCIOKULTURNÍ HANDICAP, ODLIŠNOST ROMŮ A POSTOJ VEŘEJNOSTI K ROMSKÉMU ETNIKU.....	13
2.3.1 SOCIOKULTURNÍ HANDICAP.....	13
2.3.2 ODLIŠNOST ROMSKÉHO ETNIKA.....	14
2.3.3 POSTOJ VEŘEJNOSTI K ROMSKÉMU ETNIKU.....	17
2.3.3.1 ANALÝZA PRACÍ ŽÁKŮ OSMÝCH A DEVÁTÝCH TŘÍD NĚKTERÝCH PRAŽSKÝCH ZÁKLADNÍCH ŠKOL.....	22
3. PRAKTICKÁ ČÁST.....	24
3.1 UVEDENÍ DO PROBLEMATIKY.....	24
3.2 POPIS A CHARAKTERISTIKA ZKOUMANÉHO VZORKU.....	24
3.3 CÍLE A HYPOTÉZY.....	24
3.4 METODOLOGIE PROVEDENÉHO VÝZKUMU.....	25
3.5 VÝSLEDKY VÝZKUMU A JEHO VYHODNOCENÍ.....	26
3.5.1 FAKTICKÉ INFORMACE.....	26
3.5.2 JAK JE ROMSKÉ ETNIKUM VNÍMÁNO RESPONDENTEM.....	29
3.5.3 JAK JE VNÍMÁNO ROMSKÉ ETNIKUM RODIČI.....	34

3.5.4	<i>POSTOJ RESPONDENTŮ K ROMSKÉMU ETNIKU</i>	36
3.5.5	<i>KONFLIKTY S ROMY A NÁZOR RESPONDENTŮ NA ÚTOKY SKINHEADŮ PROTI ROMŮM</i>	41
3.5.6	<i>ZNALOST HISTORIE ROMŮ A ŽIVOT ROMŮ V ČR</i>	45
4.	ZÁVĚREČNÁ ČÁST	47
4.1	VYHODNOCENÍ HYPOTÉZ	47
4.2	DOPORUČENÍ PRO PRAXI	48
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	50
	PŘÍLOHY	

1. ÚVOD

Proč jsme si vybrali právě romské etnikum? Současnou civilizaci poznamenávají dva procesy, globalizace a multikulturnost. K hlavním problémům dneška patří xenofobie, nacionalismus a rasismus v naší společnosti. V devadesátých letech v české společnosti vzrostla společenská tenze, v níž bychom mohli pozorovat řadu dimenzí, včetně interetnického napětí a postoje k romskému etniku. Vývoj těchto postojů má své širší společenské příčiny. Rovněž se zde vyskytuje otázka, zda majoritní společnost má právo integrovat minoritu tím způsobem, že ji donutí převzít kulturu majority, jejich sociální hodnoty a normy a styl života. V současnosti je romské etnikum v té nejhorší situaci, její původní sociální regulativy již nefungují a sociální normy a další regulativy majoritní společnosti nemají ještě zvnitřněny. Majoritní společnost může napomáhat zlepšení této situace vytvářením podmínek pro rozvoj původní romské kultury a mechanismy akceptovaného soužití s majoritní společností.

Nebudeme-li schopni pochopit jejich jinakost a zřici se svého arogantního přesvědčení, že jenom my máme patent na to, co je správné a co ne, propast mezi námi a Romy, kterou vybudovali naši předkové, se stane ještě hrozivější a nebezpečnější. S hrůzou potom můžeme sledovat v televizi či číst v tisku, že došlo k hrůzným rasovým konfliktům, které se nevyhýbají Evropě a ani naší republice.

Proč jsme si vybrali právě žáky osmých a devátých tříd základních škol? V době dospívání dochází v mnoha směrech k urychlení vývoje a zrání organismu. Všechno to, čeho bylo dosaženo v dřívějších obdobích, dorůstá, dozrává a vytváří nové vztahy a nová spojení. Chceme-li vychovávat děti a mládež k toleranci k romskému etniku, znamená to, že si přejeme ovlivňovat jejich postoje. Toto nelze bez znalosti jejich postoje k romskému etniku. Vždyť právě z dospívajících se rekrutují příslušníci či sympatizanti hnutí skinheads, kteří jsou potom velice často pachatelé rasově motivovaných násilných trestných činů.

Proto jsme se rozhodli zjistit postoje žáků osmých a devátých tříd základních škol k romskému etniku pomocí dotazníku rozdaných k vyplnění ve vybraných libereckých školách.

2. TEORETICKÁ ČÁST

2.1 HODNOTOVÁ ORIENTACE VE STRUKTUŘE OSOBNOSTI

2.1.1 SVĚTOVÝ NÁZOR

Podobně jako v materiální sféře vytváří infrastruktura jakýsi skelet společnosti, ve sféře vědomí je tímto skeletem světonázor, provázený a strukturovaný systémem idejí a základních poznatků, vysvětlujících vznik a fungování univerza a lidské společnosti.

P. Sak¹ uvádí, že světonázor tvoří základ, na němž je možno stavět další poznatkové systémy. Osvojení si světonázoru je součástí výchovy od nejútlejšího dětství v podobě pohádek, mýtů, ale také rituálů a obyčejů, které jsou součástí rytmu života jedince a společnosti. Narušení této světonázorové kontinuity bylo vždy chápáno jako ohrožení samotné existence národa. Vztah společnosti a světového názoru však není neměnná konstanta. Postupně dochází k proměnám světového názoru a jeho pozice ve společnosti. Sebepojetí rovněž patří do tohoto světonázoru. Světonázor dává obecný základ, na němž jsou budovány systémy spojené s chováním člověka. Tento systém má tendenci zadržovat agresivitu a další negativní projevy člověka. Jeho absence ve společnosti či nezvládnuté mechanismy jeho přenosu na mladou generaci znamenají společenské poruchy, růst celkové společenské deviace a nutnost nárůstu represivního aparátu.

2.1.2 HODNOTY

Význam hodnot pro jednání jedince je všeobecně známý a přijímaný. Jedinec v procesu zrání a dospívání nevytváří systém hodnot, který určuje základní motivační strukturu pro jeho životní strategii a každodennost, zcela nově.

¹ SAK, P.: *Proměny české mládeže*. 1.vydání. Praha: Petrklíč, 2000, s. 36-37.

P. Sak² uvádí, že v historii civilizace a konkrétní společnosti se vytvořil základ hodnotového systému jako zobecněná civilizační a společenská zkušenost s vlastní dynamikou a zákonitostmi této dynamiky, které umožňují modifikaci základního hodnotového systému. Na základě změněných společenských podmínek, a to jak materiálních, tak i duchovních, dochází k modifikaci hodnotového systému. Předností člověka je jeho společenskost. Jedinec, jehož zkušenosti jsou minimální, přebírá hodnotový systém podložený zkušeností společnosti. Vzájemná interakce mezi jedincem a společností a hodnotovým systémem jedince a společnosti je významný pro oba tyto subjekty této interakce. Jedinec si osvojením společenského hodnotového systému osvojuje i nahromaděnou společenskou zkušenost. Hodnotový systém společnosti zase prostřednictvím nových generací, jenž si hodnotový systém osvojují a dále ho reprodukují, získává dynamiku. Při osvojování společenského hodnotového systému není jedinec pasivní, ale působí v tomto procesu jako aktivní subjekt a jedinec v závislosti na svém sociálním poli a individuální osobnosti přejímá do svého individuálního hodnotového systému jen část ze společenských hodnot. Preference hodnot a celková hodnotová orientace se od jedince k jedinci liší. Tento rozdíl není nahodilý, ale odpovídá stavu společnosti a trendům jejího vývoje. Vytváření individuálního hodnotového systému není jen přenosem hodnotového dědictví společnosti, ale jedinec si svůj hodnotový systém vytváří i na základě své osobní zkušenosti. V zaměřeném působení jde o cílené a vědomé přenášení určitých hodnot na jedince a záměrnou snahu o to, aby jedinec tyto hodnoty převzal. Jejich zvnitřnění je cílem výchovy v oblasti hodnot. Nejčastějšími subjekty takového působení je rodina, škola a subjekt působící v době volného času. Často dochází k situacím, kdy působení různých subjektů je do značné míry protikladné a přijetí a zvnitřnění hodnot potom záleží na pozici jednotlivých subjektů. Hodnotový systém jedince je odrazem jeho hodnotového pole. Jedinec se v procesu sociálního zrání musí s různými hodnotovými systémy nějakým způsobem vyrovnat a v tom je jedinečnost, svoboda a odpovědnost jedince, k jakému hodnotovému systému se dopracuje.

J. Sochůrek³ uvádí, že potřeby jsou základem hodnot. Potřeby rovněž udávají pořadí hodnot u každého člověka. Hodnoty a zejména jejich pořadí jsou různé v různé časové rovině, i když jsou hodnoty, které většina lidí vyznává celý život prakticky

² SAK, P.: *Proměny české mládeže*. 1. vydání. Praha: Petrklíč, 2000, s. 37.

³ SOCHŮREK, J.: *Výbrané kapitoly ze sociální patologie*. I. díl. (Skriptum.) Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2001, s. 15.

beze změn. Hodnoty vyznávají i skupiny a některé jsou pro ně tak důležité, že potom nedovolí, aby je někdo ohrožoval či někdo ničil. Takto je dle autora chráněna hodnota lidského života, kulturního dědictví, demokracie apod. Čím je potom hodnota pro skupinu významnější, tím je více chráněna a její napadení přísněji trestáno. Hodnotová hierarchie znamená určitý žebříček hodnot člověka nebo skupiny. Hodnotová orientace a hodnotová hierarchie spolu tvoří hodnotový systém člověka nebo skupiny.

M. Nakonečný⁴ uvádí, že v užším smyslu znamená hodnota to, co je dobré, v širším smyslu je to pojetí dobrého a špatného. Rozlišuje hodnoty na vrozené, to jsou podněty prožívané jako příjemné či nepříjemné, a hodnoty získané, tzn. naučené pojetí dobrého a špatného. Každá člověk má subjektivní systém hodnot, v němž jsou hodnoty hierarchicky uspořádány tak, že je dávaná přednost jednom před jinými, některé je možno pokládat za nejvyšší, životně nejvýznamnější. Dle autora existují hodnoty materiální a duchovní, hodnoty mohou být trvalé nebo dočasné, absolutní nebo relativní.

M. Vágnerová⁵ uvádí, že období dospívání je přechodnou dobou mezi dětstvím a dospělostí. Dochází v tomto období ke komplexní proměně všech složek osobnosti dospívajícího. Mění se sebepojetí dospívajícího. Pubescent odmítá podřízenou roli, odmítá demonstrovanou formální nadřazenost autorit, jako jsou rodiče a učitelé. Je k nim kritický, autoritativní pozici je ochoten přiznat jenom tehdy, když je přesvědčen, že si ji zaslouží. Názory a rozhodnutí autorit neakceptuje bezvýhradně, ale přemýšlí o nich, a hlavně diskutuje a hledá i jiné možnosti. Pokud možno takové, které se od názoru autorit odlišují. Pubescent neútočí na autoritu, aby ji zlikvidoval, ale aby se jí stal sám. Je k dospělým netolerantní. Jeho lpění na rigidním dodržování pravidel a důraz na absolutní spravedlnost může mít i další smysl, a to, že vyžaduje rovnoprávnost. Rovnoprávnost se projevuje v tom, že určitá pravidla musí dodržovat všichni, a ne jenom děti v podřízeném postavení. Rodiče ztrácejí výsadní postavení. V období pubescence se zvyšuje význam a vliv vrstevnické party. Kamarád slouží jako referenční model dokonce i ve vztahu k vlastní roli v rodině. V této době se parta může pro jedince stát v jeho sociálním poli dominantním prvkem s důsledky pro jeho hodnotový systém. Právě tyto normy stanovené vrstevníky mají většinou přednost před normami vlastní rodiny (respektivně školy a majoritní společnosti). Pubescent

⁴ NAKONEČNÝ, M.: *Lidské emoce*. 1. vydání. Praha: nakladatelství Akademie věd ČR, 2000, s. 45-47.

⁵ VÁGNEROVÁ, M.: *Vývojová psychologie*. 1. vydání. Praha: Portál, 2000, s. 209-245.

akceptuje pravidla své vrstevnické skupiny a chová se podle nich. Vrstevníci se stávají neformálními autoritami. Emancipace znamená i odpoutání od hodnotového systému rodiny, alespoň na proklamované úrovni.

Pokud má pro člověka význam nějaká hodnota, začne se na ni orientovat. Společnou orientací lidí k určitým společným hodnotám tedy vzniká norma.

2.1.3 NORMY

Normy jsou konkrétnější než hodnoty. Společenské normy si jedinec osvojuje jednak v konkrétné podobě jako normativ platný pro konkrétní sociální situace a sociální akty, jednak také v jejich obecnější rovině. To znamená reflexí a zvnitřněním společenského požadavku korigovat své chování podle společenské normy, což je všudypřítomný a stále přítomný institut společenské kontroly, společenského nátlaku a manipulace.

J. Sochůrek⁶ dělí sociální normy na společenské návyky (názor, co se ve společnosti sluší a co ne), mravy (určují, co je v dané společnosti mravné a co nemravné; termín znamená totéž, co společenská morálka), zákony (jsou to předpisy, jejichž nedodržování je sankcionováno institucionalizovaně) a tabu (vyjadřuje nedotknutelnost, posvátnost).

M. Vágnerová⁷ uvádí, že v období pubescence má vrstevnická skupina své vlastní hodnoty, normy a ideály. Vrstevnická skupina si určuje generační standardy ideálů a podle nich se řídí. Už pouhé jejich přijetí může přispět k prestiži jedince. Ale může to být i naopak, pokud si dospívající jedinec vybral za vzor někoho, kdo se ostatním jeví jako neimponující nebo směšný. Obvykle se takovým vzorem stává populární sportovec, herec, zpěvák, ale může jím být i o něco starší imponující vrstevník. Pubescent se často snaží svému ideálu přiblížit tou nejsnazší cestou, kterou je úprava zevnějšku a viditelné projevy chování. Velmi vzácně se dospívající snaží podle svého vzoru něčeho dosáhnout a investuje do této činnosti mnoho času a energie. Volba identifikačního vzoru je také ovlivněna dosaženou inteligencí a sociokulturní zkušeností, která je dána celkovou úrovní rodiny.

⁶ SOCHŮREK, J.: *Vybrané kapitoly ze sociální patologie. I. díl.* (Skriptum.) Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2001, s. 14-15.

⁷ VÁGNEROVÁ, M.: *Vývojová psychologie.* 1.vydání. Praha: Portál, 2000, s. 246.

2.1.4 POTŘEBY

B. Geist⁸ uvádí, že se jedná o termín, který se vztahuje v obecné rovině k něčemu, co je pro jedince, případně skupinu žádoucí. Potřeba je bezesporu intrapsychickým jevem, který se objektivizuje určitou zvenčí viditelnou aktivitou. Lze ji tedy chápat jako specifický prožitkový proces, prožitek nedostatku nebo nadbytku něčeho, co je z hlediska subjektu prožitkem nežádoucím. Potřeby velmi úzce souvisejí s hodnotami. Na jedné straně na jejich základě hodnoty konstituují a hierarchizují, na druhé straně, zejména u sociálních potřeb, je jejich vznik ovlivněn internalizací sociálních norem ve smyslu dispozice k příslušné potřebě, jež se stává součástí struktury osobnosti.

Známý humanistický psycholog A. H. Maslow (in: Geist⁸) uspořádal potřeby kontinuálně do stupnice potřeb dle důležitosti takto: fyziologické potřeby (hlad, žízeň, dýchání atp.), potřeby bezpečí a jistoty, potřeby lásky, úcty a uznání, sebeaktualizace (seberozvoje, vyniknutí). Každá z těchto tříd potřeb obsahuje řadu konkrétních potřeb. Autor dále uvádí, že pokud nejsou uspokojeny nebo redukovány na snesitelnou míru potřeby „nižších“ tříd, snaží se je člověk uspokojit a nemůže uspokojovat potřeby tříd „vyšších“. V jistém smyslu se dá říci, že tyto potřeby ani nemá.

2.2 PŘESVĚDČENÍ, CHARAKTER A POSTOJE

2.2.1 PŘESVĚDČENÍ

B. Hartl a H. Hartlová⁹ uvádějí, že přesvědčení je postojem člověka založeném na víře, že určitý soubor informací a názorů je pravdivý a správný, a připravenosti podle toho jednat.

⁸ GEIST, B.: *Sociologický slovník*. Vydání neuvedeno. Praha: Victoria publishing, 1992, s. 287-288.

⁹ HARTL, B., HARTLOVÁ, H.: *Psychologický slovník*. 1.vydání. Praha: Portál, 2000, s. 466.

M. Nakonečný¹⁰ označuje za přesvědčení postoj, který je produktem hodnocení, komplexního procesu, v němž jsou integrovány kognitivní, emotivní a konativní složky psychiky. Hodnocení pevně vytvořené a zafixované je přesvědčení. Obojí je potom dle M. Nakonečného víc než pouhé vědění, vyjadřuje subjektivní význam objektu pro subjektivní hodnocení, což poukazuje na to, že dominantní funkci v hodnocení mají emoce.

Lze říci, že přesvědčení je složitý duchovní jev, který nelze mechanicky oddělit, ani naopak připojit, k jednotlivým oblastem charakteru. Je to individuální vědomí člověka, kde je třeba poznat strukturu přesvědčení, abychom pochopili jeho podstatu.

Úroveň činnosti člověka potom závisí na jeho schopnostech, přesvědčení, znalostech a v neposlední řadě na jeho charakteru.

2.2.2 CHARAKTER

Charakter je, dá se říci, „jádro osobnosti“. Odvíjí se od něho jednání, chování, odpovědnost a zaměřenost jedince. Záleží na vnitřní aktivitě jedince, zda si vytvoří nějaká přesvědčení, jaké bude zaměření jeho osobnosti.

P. Sak¹¹ uvádí, že „hodnotový systém dítěte a dospívajícího není možné formovat nějakým přímým atakem na hodnotový systém, ale konstrukcí sociálního pole dítěte, a to takovým způsobem, že je vytvořeno hodnotové pole žádaného charakteru, které bude vytvářet tlak na interiorizaci pozitivních hodnot“.

A. Gehlen (in: Hártl, Hárlová¹²) se domnívá, že charakter je výsledek výchovy, celek zvyků a pohledů, skrz něž jedinec dává přednost jednomu věcem před jinými, charakter je tedy dle něho způsob chování s rozličnou hodnotovou tendencí jako výsledek kultivace člověka společností, v níž žije, a jeho zvláštní zájmy a zaměřenosti.

Podle většiny autorů jde tedy o širší a podrobnější pohled na člověka, než obsahuje pouhé já.

¹⁰ NAKONEČNÝ, M.: *Sociální psychologie*. 1. vydání. Praha: Academia, 2000, s. 132.

¹¹ SAK, P.: *Proměny české mládeže*. 1. vydání. Praha: Petrklíč, 2000, s. 40-41.

2.2.3 POSTOJE

Postoj vzniká stejně jako přesvědčení výchovným působením a ovlivňováním.

P. Sak¹³ uvádí dle odborné literatury tyto tři složky postoje: emotivní, konativní a kognitivní. Postoj provázený silnou emocí se obtížně mění na základě nového poznání. Obvykle jsou k jeho změně potřeba silné emoce. Některé typy osobnosti zaujímají postoje především na základě emocí, u jiného typu osobnosti má větší význam proces poznávání.

M. Nakonečný¹⁴ uvádí, že jedna z těchto tří složek může být dominantní, ale obvykle jsou vyvážené. Dominuje-li kognitivní komponenta, hovoříme o smýšlení, dominuje-li emotivní komponenta, označuje se slovem sentiment.

P. Sak¹⁵ uvádí, že v procesu sociálního zrání si jedinec vytváří jen základní výbavu postojů. Především se však vytváří algoritmus tvorby a proměny postojů. Někteří jedinci jsou v tomto směru velmi submisivní.

D. Katz (in: Nakonečný¹⁶) rozlišuje následující funkce postojů:

- instrumentální, adjustivní nebo utilitární funkce: pozitivní postoj si subjekt vytváří vůči objektům, které jsou asociovány s odměnou a negativní postoje pak vůči objektům asociovaným s tresty nebo očekáváním trestů,
- ego-defenzivní funkce: postoje mohou chránit integritu osobnosti,
- hodnotově expresivní funkce: subjekt může nacházet uspokojení v tom, že vyjadřuje své postoje a zasazuje se za jejich realizaci.
- kognitivní funkce: každý člověk má tendenci k uspořádání poznatků o světě i o sobě samém, nacházet určitý řád, chápat smysl událostí a vztahů mezi nimi, strukturovat svou zkušenost, a tato tendence se projevuje i ve vytváření postojů, které spojují poznávání a citění v určitý systém hodnot – nejde tu ovšem jen o funkci čistě kognitivní, nýbrž tak o subjektivní význam poznatků.

Existuje tedy subjektivní význam postojů, a to tzv. postojů „centrálních“, které vyjadřují vztahy k významným objektům. Naproti tomu „periferní“ postoje se týkají méně významných objektů. Vždy platí, že význam objektů je subjektivní, neboť

¹² HARTL, B., HARTLOVÁ, H.: *Psychologický slovník*. 1. vydání. Praha: Portál, 2000, s. 207.

¹³ SAK, P.: *Proměny české mládeže*. 1. vydání. Praha: Petrklíč, 2000, s. 41.

¹⁴ NAKONEČNÝ, M.: *Sociální psychologie*. 1. vydání. Praha: Academia, 2000, s. 135.

¹⁵ SAK, P.: *Proměny české mládeže*. 1. vydání. Praha: Petrklíč, 2000, s. 42.

¹⁶ NAKONEČNÝ, M.: *Sociální psychologie*. 1. vydání. Praha: Academia, 2000, s. 137.

hodnotících vztahů má člověk mnoho a ty vytvářejí systém postojů, interindividuálně velmi různých, s různou úrovní jednotnosti, konzistence, neboť postoje jsou mezi sebou různě propojené.

Postoje vyjadřují hodnotící vztahy, poukazují na to, co subjekt považuje za významné, co přitahuje jeho pozornost a co si zapamatovává.

V tomto smyslu potom uvádí M. Nakonečný¹⁷, že postoje vystupují jako determinanty procesů zpracovávání informací.

2.2.4 UTVÁŘENÍ POSTOJŮ

M. Nakonečný¹⁸ uvádí, že postoje vyjadřující vztah k hodnotám předpokládají větší či menší míru orientace ve světě hodnot, které jsou založeny na zkušenosti, a jsou tedy produktem učení. Obecně řečeno dítě, později dospívající a dospělý, se učí oceňovat, co je dobré a co špatné, a to ve dvoji rovině:

- společensko-normativní - co za dobré a za špatné pokládá jeho kulturní a sociální prostředí,
- subjektivní - co je dobré a špatné z hlediska subjektivních zkušeností.

Chování se v tomto směru instrumentalizuje tak, aby se jeho subjekt vyhýbal trestům a dosahoval odměny. Subjekt si osvojuje určitý osobní systém apetencí a averzí, je určitými objekty přitahován a jinými odpuzován, neboť v interakci s prvními zakouší odměny a v interakci s druhými tresty. Postupně se vytváří vnitřní síť predispozic k hodnocení objektů, v jejíž tvorbě se uplatňuje i princip zobecňování a rozlišování.

M. Sherif a H. Cantril (in: Nakonečný¹⁹) vyjmenovávají následující kritéria pohotovosti vytvářející postoj:

- postoje vždy zahrnují vztah subjekt-objekt. Tyto vztahy nejsou biologicky dány, ale vyvíjejí se z interakce subjektu s vnějším světem. Postoje se vytvářejí ve vztahu k subjektivně významné stimulaci,
- postoje jsou vytvářeny ve vztahu k objektům, které mohou, ale nemusí mít primárně motivační význam. Skutečnost, že postoje nejsou vrozeny, nýbrž

¹⁷ NAKONEČNÝ, M.: *Sociální psychologie*. 1.vydání. Praha: Academia, 2000, s. 139.

¹⁸ NAKONEČNÝ, M.: *Sociální psychologie*. 1.vydání. Praha: Academia, 2000, s. 143.

¹⁹ NAKONEČNÝ, M.: *Sociální psychologie*. 1.vydání. Praha: Academia, 2000, s. 144-145.

získány jako důsledek individuálního kontaktu s okolím, poukazuje na to, že jsou naučeny neboli podmíněny,

- postoje mají afektivní vlastnosti různých stupňů: zdrojem afektivního akcentu postoje jsou především motivační činitelé. Postoje se utvářejí v relaci k sociálním hodnotám nebo norám, v nichž jsou standardizovány afektivní fixace. Dalším zdrojem afektivního náboje postoje jsou zkušenosti spojené se sociálním statutem,
- postoje jsou více či méně dlouho setrvávající stavy pohotovosti k reakcím: někdy záleží na momentálním stavu organismu nebo na situaci v čase,
- postoje zahrnují množství a rozmanitost stimulů, k nimž se vztahují: postoje se vyvíjejí jako důsledek určitých zkušeností, a poněvadž indukují kognitivní komponenty, rozsah stimulů, k nimž se jedinec svým postojem vztahuje, je variabilní, mění se podle povahy zdroje postoje a podle vztahu individuálního postoje a stimulující situace, již je jedinec vystaven, podle stupně generalizace stimulu.

Vypracovány byly ovšem různé modely utváření postojů, založené na poznatcích z psychologie učení, např. A. W. Staats a C. K. Staats (in: Nakonečný²⁰), kteří vysvětlují utváření postojů klasickým podmiňováním, a další.

2.2.5 ZMĚNA POSTOJŮ

Postoje jako produkty učení se mohou za určitých podmínek měnit, neboť vše naučené je podmíněné, a tedy relativně trvalé, i když určité zkušenosti mohou vést k trvalým důsledkům.

M. Nakonečný²¹ uvádí, že významné postoje jsou stabilizované a v běžném životě se obvykle nemění, pokud se mění, pak vlivem výrazné korektivní zkušenosti; tou může být nějaký psychický otřes, životní krize apod. S pokusy o změnu postojů se ovšem člověk setkává relativně často, když je vystaven působení propagandy politických stran, církví atd. Tlaku na změnu životně důležitého postoje se člověk brání, neboť si brání psychickou integritu jedince.

²⁰ NAKONEČNÝ, M.: *Sociální psychologie*. 1.vydání. Praha: Academia, 2000, s. 146-147.

²¹ NAKONEČNÝ, M.: *Sociální psychologie*. 1.vydání. Praha: Academia, 2000, s. 147-148.

E. F. Mueller a A. Thomas (in: Nakonečný²²) uvádí tyto podmínky, za nichž dochází ke změně postoje:

- prolomení hodnotové struktury – např. tzv. „mytí mozků“,
- vytvoření motivace pro přijetí nového hodnocení – např. mučením,
- cvičení nového postoje: jestliže se zničí identita jedince, je schopen přijmout vše, co se mu nabídne. Opakováním se pak nově přijaté udržuje.

Mezi další možnosti patří neméně dramatický vliv psychického traumatu, např. znásilnění. Vlivem jsou tedy především přímé osobní zkušenosti, ale jde také o druh postoje. Uplatňuje se tedy význam osobnosti subjektu, význam a propojení postojů, které má.

Proti určitému přesvědčení, které má být z nějakého důvodu změněno, se používá přesvědčování, které se opírá o racionální a emocionální, případně kombinovanou argumentaci.

Přesvědčování či přemlouvání označuje M. Nakonečný²³ jako persuáze a J. Grace (in: Nakonečný²⁴) je definuje jako „takové ovlivňování, při kterém se recipient pod vlivem přesvědčovatele dobrovolně, zainteresovaně a zúčastněně ujišťuje o zdůvodnitelnosti nějakého stanoviska“.

Th. M. Newcomb, R. H. Turner a Ph. E. Converse (in: Nakonečný²⁵) formulovali následující podstatné podmínky změny postoje:

- „Změna postojů závisí na recepci nových informací, které z hlediska zainteresované osoby se takovým či jiným způsobem vztahuje k objektu postoje.“
- „Postoj vůči nějakému objektu se změní, jestliže se změní kognitivní obsah jiného, s ním spojeného objektu.“

Rozhodujícím faktorem změn či rezistence postoje je sama osobnost či subjekt postoje, jeho psychologické vlastnosti, k nimž patří i míra ovlivnitelnosti, případně sugestibility, která negativně koreluje s mírou inteligence, a samozřejmě subjektivní významnost postoje, související s jeho stabilitou. Ovlivnitelnost je jednak osobnostní rys a jednak souvisí s aktuálním stavem subjektu a se strukturou situace.

²² NAKONEČNÝ, M.: *Sociální psychologie*. 1.vydání. Praha: Academia, 2000, s. 149.

²³ NAKONEČNÝ, M.: *Sociální psychologie*. 1.vydání. Praha: Academia, 2000, s. 150.

²⁴ NAKONEČNÝ, M.: *Sociální psychologie*. 1.vydání. Praha: Academia, 2000, s. 150.

²⁵ NAKONEČNÝ, M.: *Sociální psychologie*. 1.vydání. Praha: Academia, 2000, s. 153.

2.2.6 PŘEDSUDKY

Předsudky jsou zvláštním druhem postojů a jde o něco předem vytvořeného, převzatého.

P. Hartl a H. Hártlová²⁶ definují předsudek jako „Předpojatost, názorovou strnulost; emočně nabitý, kriticky nezhodnocený úsudek a z něj plynoucí postoj, názor přijatý jedincem nebo skupinou; z hlediska zaměření lze předsudek dělit na pro a proti; může se vztahovat k čemukoliv; utváří se na základě dané náboženské víry či ideologického přesvědčení, nezávisí na okamžité situaci a neopírá se o porozumění.“ Za podstatné znaky předsudků lze pokládat silně emočně akcentované postoje, které jsou velmi odolné vůči změnám.

Blíže funkci předsudků objasňuje Krech, Crutchfield a Ballachey (in: Nakonečný²⁷): „Předsudky mohou sloužit různým funkcím, např. mohou ospravedlňovat patologické nepřátelství, zdůvodňovat kulturně nepřijatelné potřeby a chování ve službě kulturně přijatelných aspirací, pomoci zvládnout potlačené potřeby, zdůraznit city sobectví, ochránit proti ohrožení sebeúcty, pomoci k bohatství, poskytnout „rozumné“ vysvětlení, proč člověk zůstává chudý.“ Podle uvedených autorů rasové předsudky „slouží podpoře agrese navozené frustrací“, a to hospodářskou, sociální, politickou nebo sexuální, zejména chronickou.

Rovněž M. Vágnerová²⁸ uvádí, že předsudek je charakterizován rigiditou, iracionalitou a obtížnou ovlivnitelností, neboť nevyplývá z pochopení určitého jevu, protože jedinec přejímá jeho interpretaci v předem dané a ještě zjednodušené formě. Předsudek je pro laika výhodný, přestože je sice nepřesným, emočně zkresleným a nesprávným hodnocením situace, ale nemusí se namáhat uvažovat o věcech, které dobře nezná. Člověk má vrozenou dispozici reagovat na vše, co se nějak liší od normy, jako na něco ohrožujícího a negativního. Odlišnost potom vyvolává strach a tendenci odstranit nebo alespoň izolovat ji.

²⁶ HARTL, B., HARTLOVÁ, H.: *Psychologický slovník*. 1.vydání. Praha: Portál, 2000, s. 464.

²⁷ NAKONEČNÝ, M.: *Sociální psychologie*. 1.vydání. Praha: Academia, 2000, s. 154.

²⁸ VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 2.vydání. Praha: Portál, 2000, s. 99.

2.2.7 POVĚRY

Pověry je možno rovněž chápat jako druh postojů, a to výrazně iracionálních, jejich vymezení však vyžaduje další specifické znaky, které by odlišily pověru od víry.

G. Jahoda (in: Nakonečný²⁹) poukazuje na neschůdnost různých pokusů definovat pověru, např. „nepravděpodobností existence jejího obsahu nebo předmětu“. Pověra je tedy podle G. Jahody „druhem bludného myšlení a má, jak jinak, kořeny v nevědomí“.

2.3 SOCIOKULTURNÍ HANDICAP, ODLIŠNOST ROMŮ A POSTOJ VEŘEJNOSTI K ROMSKÉMU ETNIKU

2.3.1 SOCIOKULTURNÍ HANDICAP

Jakákoliv odlišnost se může nepříznivě odrazit v hodnocení takového jedince příslušníky většinové společnosti. Odlišnost upoutává pozornost, vyvolává v ostatních lidech nejistotu a v souvislosti s ní mnohdy i nepříjemné pocity.

M. Vágnerová³⁰ uvádí, že odlišné dítě či dospívající nebývá svými vrstevníky vždycky pozitivně akceptován. Ostatní vrstevníci mu nerozumí, dráždí je jeho projev chování či zjev, nižší kompetence či jiné potřeby a požadavky. Odlišný jedinec potom bývá častěji odmítán nebo izolován. Hranice, za niž je odlišnost posuzována jako handicap, je dána aktuální názorem ve společnosti. Sociokulturní handicap je dán odlišností sociální příslušnosti a s tím související zkušenosti, které jsou majoritní společností vnímány jako nežádoucí nebo nedostatečné. Jde o rozdíly odlišné socializace, tito lidé nejsou součástí většinové společnosti, ale tvoří minoritní skupiny, které se v mnoha směrech liší. Minoritní skupiny se však do určité míry musí přizpůsobit majoritní společnosti, přinejmenším proto, aby v ní mohli bez větších problémů existovat. Míra jejich přizpůsobení bývá různá a závisí na mnoha faktorech, např. odlišností zevnějšku, jazyka, sociálních norem, pojetí role. Prvním požadavkem

²⁹ NAKONEČNÝ, M.: *Sociální psychologie*. 1.vydání. Praha: Academia, 2000, s. 155.

³⁰ VÁGNEROVÁ, M.: *Psychologie problémových dětí a mládeže*. (Skriptum.) Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2000, s. 104-108.

majoritní společnosti na sociokulturně odlišné dítě je jeho začlenění do běžné školy, tj. integrace. Přijatelné zvládnutí integrace sociokulturního jedince do majoritní společnosti potom závisí na učení, na kognitivní i emotivní zkušenosti. Postoje k odlišným lidem mívají často charakter předsudků. Postoj majoritní společnosti k sociokulturně odlišným lidem bývá ovlivněn nedostatkem znalostí a zkušeností, ale zároveň i pocitem, že by se minoritní společnost měla přizpůsobit většinovým normám a zvyklostem. Rovněž socializace sociokulturně odlišného jedince je dle uvedené autorky ovlivněna společností, do níž jedinec patří. Jedinec, který od raného věku žije v určité společnosti, zde získá specifické sociální zkušenosti. Tyto mu slouží jako základ orientace v tomto prostředí a poskytují mu pocit jistoty a bezpečí. Umí jazyk, umí komunikovat, řídí se určitými normami. Sociokulturní zkušenost ovlivňuje i způsob uvažování a rozvoj základních strategií, což se projeví preferencí nějakých způsobů řešení problému. Sociokulturně je podmíněn i rozvoj samostatnosti, vlastní iniciativy, požadované míry konformity k autoritám apod. V jiné společnosti jsou zkušenosti jiné či tam nejsou, platí tam jiné hodnoty a normy, jiné zvyklosti, odlišný způsob uvažování a komunikace, někdy se liší i jazyk, což potom značně ztěžuje integraci. Sociokulturně jsou podmíněné i hodnoty a normy chování, proto se mohou v různých společnostech lišit.

2.3.2 ODLIŠNOST ROMSKÉHO ETNIKA

Romské společenství je v mnoha směrech odlišné od majoritní společnosti. Toto je způsobeno zejména zachováním vlastních pravidel romského etnika a jeho odlišného stylu života.

M. Vágnerová³¹ uvádí, že Romové přišli do Evropy ve 13. století z Indie a vždy se odlišovali od majoritní společnosti a měli nízké sociální postavení. V současné době žijí rozptýleni po celém světě. Romové se dle autorky od české společnosti liší jak antropologicky, tak i etnickými znaky. Přičemž antropologické znaky, jenž se projevují odlišností zevnějšku, působí jako zdánlivé potvrzení odlišnosti. Nápadně zde působí ranější dospívání Romů, což má za důsledek dřívější vznik partnerských vztahů a s tím spojené rodičovství. Romové mají rovněž v průměru větší počet dětí. Majorita toto považuje za nedostatečnou odpovědnost Romů. Některé rozdíly v cho-

vání a prožívání Romů potom dle autorky vyplývají i z odlišnosti vrozených dispozic. Odlišná genetická výbava je předpokladem k preferenci specifických způsobů chování, zvládání zátěže a celkového životního stylu. Autorka uvádí i přetrvávající etnické znaky jako je vlastní jazyk, normy, hodnoty, svou kulturu a tradiční způsob života, i když již mnohé vlivem pokračující integrace mizí. Pro Romy je rovněž charakteristická úprava zevnějšku, neboť preferují nápadnější barevnost, zdobnost, mají rádi blýskavé ozdoby, jejich barevné kombinace jsou potom někdy velmi odvážné. Přestože věnují oblečení velikou pozornost, nijak zvlášť jej neudržují. Romové mají tendenci sdružovat se do skupin, většinou vymezených příbuzností, příslušností k rodu. Romům chybí potřeba většího zdůraznění individua. Proto se u nich nerozvíjí soutěživost, motivace k vyniknutí a vyšší osobní aspirace. Soudržnost a solidarita je pro Romy důležitou sociální normou. Rodinné pouto je velice silné, což může být pro integraci do majoritní společnosti na překážku. Největší potíž je potom dle autorky skutečnost, že takového člověka nepřijme ani majoritní společnost, neboť je Rom, ani romská komunita, protože se nechce chovat jako Rom. Do této situace se dostávají zejména romští adolescenti, kteří vyrůstali v ústavním zařízení a nejsou schopni se nikam zařadit. Důležitým prvkem je i nedostatek vzdělání u Romů, což se mimo jiné projevuje tendencí k pověřivosti, k magickému chování a v naivitě ve vztahu ke světu. Romové mají sklon k religiozitě. Vztah Romů k církvi bývá formální, neznají její nauku. Některé vlastnosti vyskytující se u Romů jsou příčinou problémů a konfliktů s majoritou. Jedná se potom zejména o sklon Romů k nepravděpodobnosti, živelnosti a nesystematičnosti. V romské rodině chybí pevná struktura, diferencovanost denního režimu, vymezení osobního teritoria a osobních věcí. Romové mají také značně volný vztah k času a k povinnostem, které jsou s ním spojeny. Nejsou schopni řádně hospodařit se svými prostředky a myslet i na dny budoucí. Romové jsou více vázání na přítomnost, mají sklon k impulsivním reakcím, bez uvažování o budoucích následcích. Potíže působí i jejich tradiční romská tendence ke sdružování a hlučné zábavě bez ohledu na místo a čas. Romové bývají otevření, extrovertní, snadno navazující kontakt s tím, kdo je akceptuje. Jejich sociální vztahy jsou četné, nebývají příliš diferencované.

P. Klíma (in: Vágnerová³²) uvádí, že Romové mají i typické osobnostní rysy, které jsou pro adaptaci na školu či zaměstnání nevhodné. Jedná se zejména o vlast-

³¹ VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 2. vydání. Praha: Portál, 2000, s. 368-372.

³² VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 2. vydání. Praha: Portál, 2000, s. 373.

nosti podmíněné kombinací genetických dispozic a specifických vlivů prostředí. Romové tedy mají jiné temperamentové vlastnosti. Jejich emotivita je typická snadnější vzrušivostí, impulzitou a výbušností. Nedostatečné ovládnutí citových projevů je zřejmé již v dětském věku a bývá často hodnoceno jako porucha chování. Adaptační obtíže vyplývají z odlišné sociální zkušenosti. Romové přijímají pravidla platící v majoritní společnosti pouze formálně. Romové se s většinovými normami a hodnotami neidentifikují. Proto, když je poruší, nemají pocit viny, neboť spáchaný čin neodporuje jejich vnitřním normám. Tresty či pokárání proto nejsou přijímány a prožívána jako spravedlivé. Romové nemají tendenci k introspekci, k sebepoznávání a sebehodnocení, nezabývají se svými prožitky. Romští adolescenti většinou nemají žádný ideál, který by jim sloužil jako vzor. Jejich přístup k sobě samému je prezentisticky realistický, vlastní osobnost je chápána jako danost. Rom přijímá, co přichází, nepřemýšlí o sobě a ani aktivně neusiluje o změnu zaměřenou do budoucnosti. Autor zde mluví o nedostatku sebereflexe. Nedostatek introspekce má i druhou stránku, a to neschopnost empatie, hlubšího vcítění a pochopení jiného člověka. Romský styl uvažování je rovněž typický větším vlivem aktuálních emocí. Romové jsou snadno ovlivnitelní, dovedou se nadchnout iluzí. Jejich myšlení je pragmatické, motivované zaměřením na bezprostřední užitek i prožitek. Mají dobrou schopnost řešit běžné praktické situace. Abstraktní uvažování dle uvedeného autora nemá u Romů na žádné úrovni veliký osobní význam. Romové nejsou mentálně handicapováni, ale jejich struktura inteligence je jiná.

M. Vágnerová³³ dále uvádí, že mnohé potíže Romů v soužití s majoritní společností, vyplývají z nižší úrovně jejich vzdělání. Nedostatky ve vzdělání nelze jednoznačně vysvětlit nižšími intelektovými předpoklady Romů, ale roli zde hraje více faktorů. Jedním z nich je postoj romské komunity ke vzdělání. Přijetí vzdělání jako hodnoty a žádoucího cíle vyžaduje plánování a úvahy o budoucnosti, což není pro Romy typickým postojem. Překážkou zlepšování vzdělání Romů je i skutečnost, že na úspěch ve škole není romskou rodinou kladen důraz. V romské rodině chybí důraz na individuální identitu, proto nemá ctižádost žádný smysl. Dalším faktorem je obecná nemotivovanost Romů ke stanovení nějakého cíle a usilování o jeho dosažení. Jednou z příčin nižší vzdělanosti Romů je nedostatečná znalost jazyka majoritní společnosti. Romské rodiny užívají zpravidla jedno ze čtyř romských nářečí, ale

³³ VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 2. vydání. Praha: Portál, 2000, s. 374-376.

nejčastěji jde o nespisovnou češtinu či slovenštinu se značnou příměsí romštiny. Pro Roma je potom čeština cizí jazyk, pro který nemá dostatečný jazykový cit, potřebnou slovní zásobu a neznají dobře jeho gramatickou stavbu. Výuka v romském jazyce romskými učiteli je idea dobrá, ale zatím je dle autorky obtížně realizovatelná, neboť je nedostatek učitelů romštiny. Dalším rozdílem, jenž není na první pohled zřejmý, je sociokulturně podmíněná diferenciací smyslu a i obsahu komunikace. Romské děti jsou rodinou méně stimulovány, aby se vyjadřovaly o různých věcech. Souvisí to s jejich celkovým postojem k životu, v němž převažuje praktismus. V romské rodině je nepochybně rozdíl i v obsahu sdělení, neboť sdělení je zpravidla konkrétně zaměřeno, jeho smysl a důsledek bývá okamžitě zřejmý. V kontaktu s majoritou tomu tak být nemusí, komunikace se může týkat něčeho abstraktního, co nemá zřejmý význam. Romská rodina může být formálně ochotna ke spolupráci se školou, ale většinou je to pod sociální tlakem. Obyčejně jde ale o pouhou proklamaci, která nemá praktické důsledky. V praxi to potom vypadá tak, že romští rodiče by si sice přáli, aby jejich děti prospívaly, ale nejsou schopni ani ochotni je v tomto směru systematicky vést. Neúspěch je potom nejčastěji chápán jako důsledek špatné práce a nepochopení gádžovského učitele.

Rovněž V. Sekyt³⁴ uvádí, že Romové se liší od majoritní společnosti tím, že jsou lidmi jiného jazyka, osobité kultury, odlišné soustavy pojmu, historie, jiného zdroje obživy, jiných rodinných vztahů, jiného způsobu života a jiných hodnot. Majorita potom od nich očekává, že ji budou Romové rozumět, že ona bude rozumět jim, a když tomu tak není, považuje to majorita za neochotu, zlou vůli, naschvál. Romové za sebou mají staletí pronásledování, vyvražďování, ponižování, segregace a diskriminace.

2.3.3 POSTOJ VEŘEJNOSTI K ROMSKÉMU ETNIKU

P. Příhoda (in: Říčan³⁵) uvádí, že soužití s Romy představuje společenský problém číslo jedna naší země, bohužel hluboce podněcovaný a fakticky neřešený. Autor uvádí, že jde o problém politický, ekonomický, zdravotní, bezpečnostní a především mravní.

³⁴ SEKYT, V.: Odlišnost mentality Romů a původ těchto odlišností. In: Sborník *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 1.vydání. Praha: Portál, 1998, s. 69.

M. Vágnerová³⁶ uvádí, že romské společenství je v mnoha směrech odlišné od majoritní společnosti. Tyto rozdíly přitom nelze zdůvodnit pouze nezkušeností, nedostatkem informací a komunikačních kompetencí, ale jsou důsledkem zachování vlastních pravidel romského etnika a jejich odlišný styl života. Rozdíly dle autorky nejsou důsledkem neznalosti, ale jsou interpretovány jako důsledek neochoty či neschopnosti. Majoritní společnost není k romské minoritě tolerantní, neboť je přesvědčena o její nedostatečné ochotě akceptovat alespoň základní pravidla společného soužití. V současné době lidé považují Romy za veselé a společenské, a zároveň jim vyčítají hlučnost, do určité míry jim závidí schopnost prožívat přítomnost, a zároveň jim vadí jejich lhostejnost k povinnostem. Dále autorka uvádí, že mnozí Romové jsou nyní přesvědčeni, že jejich problémy způsobili „gadžové“. Na jedné straně přetrvávají negativní postoje společnosti a na druhé straně nekritičnost Romů, kteří nejsou ochotni připustit, že i oni budou muset projevit nějaké úsilí. Mnozí Romové se ve vztahu k majoritní společnosti cítí méněcennými a podceňovanými. Naučili se reagovat pasivitou, kterou M. Vágnerová nazývá „syndromem naučené bezmocnosti“. Dále autorka uvádí, že postoj příslušníků majoritní společnosti k Romům se rozvíjí již od dětství.

B. Kundrátová (in: Vágnerová³⁷) zjistila, že postoje slovenských dětí k jejich romským spolužákům byly již ve 4. ročníku negativní. Romské děti byly odmítány a hodnoceny jako neúspěšné. Tento postoj se v průběhu školní docházky nezměnil. Nepříznivou skutečností ve vztahu k romské integraci zůstává, že neproblematické, tj. z obecného pohledu adoptované, romské děti nejsou přijatelné pro běžnou populaci, protože jsou Romové, a zároveň nejsou hodnoceny ani romskými vrstevníky, protože se chovají odlišně, než je v romském etniku běžné.

P. Sak³⁸ zase uvádí, že bylo empirickým výzkumem prokázáno, že postoj mladých lidí k Romům je do značné míry závislý na rodičích a na jejich vzdělání. Dle P. Saka má větší vliv na postoj jedince vzdělanostní úroveň otce než matky. Jako příklad zde uvádí problém rasismu v USA, kdy tento problém byl problémem mezigeneračního přenosu postojů, kdy postoj k černošské menšině se předával z generace rodičů na generaci dětí jako „domácí stříbro“.

³⁵ ŘÍČAN, P.: *S Romy žít budeme- jde o to jak*. 1. vydání. Praha: Portál, 1998, s. 11.

³⁶ VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 2. vydání. Praha: Portál, 2000, s. 368-377.

³⁷ VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 2. vydání. Praha: Portál, 2000, s. 377.

³⁸ SAK, P.: *Proměny české mládeže*. 1. vydání. Praha: Petrklíč, 2000, s. 41.

P. Říčan³⁹ charakterizuje vztah mezi majoritou a Romy jako „chronické napětí, propukající občas v otevřené nepřátelství“. Vztah mezi romskou populací a majoritou se dle autora blíží guerilové občanské válce. Za poziční válku označuje vytlačování Romů z určitých lokalit a jejich koncentraci v jiných. P. Říčan hovoří o vztahu majority k romskému etniku jako o averzi „gadžovské veřejnosti“ k Romům, nikoli o rasismu, protože dle něho jsou motivy gadžovského odporu proti Romům složitější. Jako vhodný termín pro vztah majority k Romům používá název „etnocentrismus“. Etnocentrista se dle autora chová, jako kdyby jeho národ byl lepší než jiný, jako kdyby jeho vlastní kultura a životní styl byly jediné přirozené a správné a proto nadřazené všem ostatním. Současný český etnocentrismus reprezentuje především hnutí skin-heads, kdy narůstající napětí mezi Romy a gadži je živnou půdou tohoto hnutí. Současně uvádí výsledky veřejného mínění z posledních let, které jsou přímo děsivé: velká většina naší mládeže dává najevo rasistické postoje (Bajgerová, in: Říčan⁴⁰). Jako jeden ze způsobů poškozování Romů uvádí P. Říčan diskriminaci v jednání, které má úřední povahu. Jako příklad uvádí zaměstnavatele, který nepřijme zaměstnance jen proto, že je Rom.

L. Goral⁴¹ uvádí, že ačkoliv Romové žijí na našem území republiky již několik staletí, jsou pro naprostou většinu ostatních obyvatel stále neznámi ve smyslu způsobu života, rodových tradic, způsobu myšlení a nazírání na svět. Romové jsou u majoritní společnosti bráni jako celek, a to jako celek negativně se chovající, aniž by byla sebemenší snaha či chuť o hlubší poznání. To má dle autora mnoho příčin, jednou z nich je i pozornost věnovaná pouze negativním jevům bez poznání vysvětlujících komentářů ze strany novinářů a publicistů.

T. Katrňák a L. Rabušic⁴² ve svém výzkumu z roku 2000 uvádějí, že postoj české populace k společenským menšinám, kdy jedním z ukazatelů byl i postoj k sousedům, by 80 % zkoumaného vzorku českých respondentů nechtělo za sousedy Romy, což je čtvrtá nejnežádanější skupina po alkoholících, narkomanech a kriminálních.

³⁹ ŘÍČAN, P.: *S Romy žít budeme- jde o to jak*. 1. vydání. Praha: Portál, 1998, s. 61-81.

⁴⁰ ŘÍČAN, P.: *S Romy žít budeme- jde o to jak*. 1. vydání. Praha: Portál, 1998, s. 69.

⁴¹ GORAL, L.: Romové a Evropa. In: *Sborník Výchova k toleranci a proti rasismu*. 1. vydání. Praha: Portál, 1998, s. 75-77.

⁴² KATRŇÁK, T., RABUŠIC, L.: Anomie a vztah k minoritám v české společnosti. In: SIROVATKO, T. A ED.: *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií a Nakladatelství Georgetown, 2002, s. 99-101.

R. Sedláková⁴³ ve své případové studii uvádí, že postoj majority k Romům je ovlivněn řadou předsudků, což má za následek diskriminaci příslušníků tohoto etnika. Problematicky jsou vnímány i pokusy o pozitivní diskriminaci této menšiny. Romové jsou nejčastěji akceptováni pouze jako občané státu, tedy jako sociální kategorie, vůči které majorita zachovává zřejmý odstup. Dle uvedené autorky téměř třetina populace odmítá těsnější kontakt s tímto etnikem, a desetina se dokonce domnívá, že je třeba tuto skupinu z republiky vyhostit. Pouze sedm procent občanů má k tomuto etniku sympatie, a to možností přijetí Romů do příbuzenstva. Velký vliv na poznávání romského etnika mají dle autorky nepochybně masová média, především to, jak o tomto etniku informují a kolik prostoru jim věnují.

M. Mareš a M. Strmiska⁴⁴ upozorňují, že ve vztahu k romskému obyvatelstvu v rámci České republiky, představuje nezanedbatelné potencionální riziko postoj pravicového extremismu. Postoj mnoha obyvatel majority vůči romskému etniku jako celku jsou silně kritické, zatížené předsudky a negativními stereotypy. Proto se pravicoví extremisté snaží získat popularitu soustavným poukazováním na negativní společenské jevy spojované s aktivitami osob z romského etnika. Pravicoví extremisté Romy vnímají a označují za problém, se kterým se česká společnost musí „vypořádat“. Za problémy a potíže romského etnika činí pravicoví extremisté odpovědné výhradně je samotné. Odmítají jakoukoliv pozitivní diskriminaci, odmítají jakoukoliv diferenciaci a všem Romům bez rozdílu přisuzují negativní vlastnosti.

I. Gabal⁴⁵ uvádí, že česká společnost si masivně udržuje odmítavé stanovisko vůči Romům, kteří navzdory dlouhodobému usídlení představují v dnešních Čechách nejčizější cizince. Etnicky odlišná populace je vnímána pouze jako zdroj problémů, nemající žádný přínos a je prakticky nepřijatelná do sousedství, což by dle autora v roce 1996 vadilo 87 % dotazovaných. Není zde sporu o tom, že postavení a soužití romské menšiny s majoritní populací uvnitř české společnosti je vážný problém, a to problém praktický, bezpečnostní, politický, správní i občanský, hospodářský, vzdělanostní a sociální. Z výsledku průzkumu v letech 1994 a 1996 je patrné, že nejrozšířenější jsou v české společnosti odmítavá, emocionální až agresivní stanoviska. Jako

⁴³ SEDLÁKOVÁ, R.: Romská problematika v denním tisku (případová studie). In: SIROVÁTKO, T. A ED.: *Menšiny a marginalizované skupiny v české republice*. 1.vydání. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií a Nakladatelství Georgetown, 2002, s. 131-132.

⁴⁴ MAREŠ, M., STRMISKA, M.: Menšiny v pojetí extremistických hnutí. In: SIROVÁTKO, T. A ED.: *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. 1.vydání. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií a Nakladatelství Georgetown, 2002, s. 161-167.

příčiny problémů a konfliktů soužití s Romy 95 % dotazovaných uvádí nechuť Romů k práci a zneužívání sociální podpory. 91 % tazatelů uvádí zneužívání demokracie Romy. 88 % dotazovaných uvádí, že lidé mají z Romů strach. 83 % tazatelů uvádí, že Romové jsou jiná rasa, která je nepřizpůsobivá a nezmění se. 59 % dotazovaných uvádí, že Romové si způsobují problémy svou dlouhodobou historickou zaostalostí. 34 % tazatelů uvádí, že Romům chybí podpora v zaměstnanosti a mají nízkou kvalifikaci. Podpora různých řešení uvedených problémů je diferencována v obou výzkumech přibližně stejně. Násilný rasismus je v menšině, segregaci nebo případné vystěhování Romů z ČR by podpořila méně než polovina dospělé populace. Největší naděje jsou spojovány s dlouhodobým zlepšováním mezilidských vztahů, investicemi do vzdělání Romů a vnitřní diferenciací mezi Romy. Patrný byl významný vzestup podpory násilného extremismu, jako větší prostor pro organizace typu skinheads, kdy by potom s Romy nebyly problémy. I. Gabal uvádí, že v české společnosti jsou přítomny dva zásadní přístupy k řešení postavení Romů v České republice. Nejkompaktnější a vyhraněný je koncept odvozený z rasového výkladu odlišnosti Romů – Romové nejsou schopni se adaptovat, integrovat, nepřizpůsobivostí ohrožují stabilitu, rozvoj a perspektivu ČR. Model omezení práv menšiny a segregace převažuje nad pozitivním integračním přístupem, který vidí celý problém jako řešitelný, a to postupným poklesem netolerance a růstem otevřenosti na straně majoritní společnosti a investicemi do vzdělání Romů, ale i jejich postupným včleněním do majority.

S postojem majoritní společnosti k romskému etniku úzce souvisí i znalost historie Romů majoritou. V současné době je již dostatek knih zabývajících se historií Romů. Z mnohých autorů uvádíme například C. Nečase⁴⁶, B. Daniela⁴⁷, P. Řičana⁴⁸ a A. Fräsera⁴⁹. Vzhledem k tomu, že naše práce není zaměřena na historii Romů, nebudeme tuto historii blíže uvádět.

Dnešní odhad příslušníků romské populace v České republice se pohybuje mezi 200 – 300 tisíci.

⁴⁵ GABAL, I.: Etnické klima české společnosti. In: Gabal, I., a kol.: *Etnické menšiny ve střední Evropě*. 1.vydání. Praha: G plus G, 1999, s. 77-88.

⁴⁶ NEČAS, C.: *Romové v České republice včera a dnes*. 3.vydání. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci, 1995.

⁴⁷ DANIEL, B.: *Dějiny Romů*. 1.vydání. Olomouc: Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 1994.

⁴⁸ ŘIČAN, P.: *S Romy žít budeme - jde o to jak*. 1.vydání. Praha: Portál, 1998.

⁴⁹ FRASER, A.: *Cikáni*. 1.vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998.

2.3.3.1 ANALÝZA PRACÍ ŽÁKŮ OSMÝCH A DEVÁTÝCH TŘÍD NĚKTERÝCH PRAŽSKÝCH ZÁKLADNÍCH ŠKOL

A. Svobodová⁵⁰ prováděla v měsících dubnu až červnu 1997 první etapu projektu „Výchova k toleranci a proti rasismu na pražských školách“ se žáky osmých a devátých tříd pražských škol. Cílem tohoto projektu bylo přispět k multikulturní výchově a k výchově k toleranci pražských dětí a mládeže. V uvedené době se uskutečnily v 17 základních školách a 7 středních školách přednášky 26 lektorů. Před přednáškou měli žáci napsat esej o rasismu. Tyto práce byly vyhodnoceny a bylo zjištěno, že z 800 napsaných prací bylo 60 prací zařazených do první skupiny „rasistická“, kde žáci projevují jednoznačně rasistické smýšlení, které bez výjimky zatracují příslušníky jiných ras, demonstrují k nim nenávist, navrhují agresivní řešení apod. 460 prací do druhé skupiny „protirasistická“, ve kterých žáci jednoznačně či téměř jednoznačně projevují odsudek rasismu, otevřenost vůči multikulturní společnosti, rovnost lidí a za jedinou podmínku soužití ras a národů označují slušné chování či dodržování zákonů, a to pro všechny. 265 prací bylo zařazeno do třetí skupiny „nevyhraněná“, tedy práce, které nelze zařadit ani do jedné z výše uvedených skupin. Práce zahrnují širokou škálu názorů od téměř protirasistických až po názory do určité míry rasistické, je pro ně charakteristický xenofobní postoj. Ve vztahu k jiným národům a rasám je ve skupině „rasistická“ největší nenávist a agresivita zaměřena proti Romům. Urážky používané v tomto kontextu se dotýkají lidské důstojnosti a obecně je označují za kriminální živly. Řešení problému potom odpovídá nahromaděné agresivitě a nenávisti. Jako Cikány vyvraždit, postřílet, do plynu, vysídlit je. Třinácti- až čtrnáctiletí rasisté převážně sympatizují se skiny. Druhá skupina „protirasistická“ chápe, že Romové zde bydlí stejně jako my, že je nemůžeme všechny házet do jednoho pytle. A že nařčení z trestné činnosti musí být vždy spojováno s konkrétním pachatelem. Mnoho dětí uznává právo Romů cítit se tu jako doma. V tomto se odlišují od dětí z ostatních dvou skupin, které toto právo neberou v úvahu. Někteří žáci jsou přesvědčeni, že část Romů se už stačila přizpůsobit, že stále přibývá slušných a spořádaných. Romové by neměli mít výhody ani nevýhody, neboť jsou normální lidé, jen s jinou kulturou. Některé děti doufají, že se Romové stanou nedílnou součástí naší společnosti, že si na ně všichni zvyknou, že je třeba jim dát

šanci. Poměrně často se tito žáci zastávají Romů, protože nemohou najít práci, toto je rovněž v naprostém kontrastu k žákům z ostatních dvou skupin. Tato skupina se rovněž zabývá i problémem vzdělání romských dětí, kdy jednak kritizují špatnou rodičovskou výchovu romských dětí, jednak se zamýšlejí nad tím, že romské děti nemají stejnou šanci na vzdělání jako bílí. Uvádějí, že zejména učitelky dělají rozdíl mezi dětmi podle barvy kůže. Žáci jednoznačně odsuzují skiny a domnívají se, že problémy s nimi by měl urovnat stát a zasahovat. I v této skupině se vyskytuje mnoho výhrad k chování Romů, ale většinou jsou provázeny snahou po diferenciaci. Třetí skupiny „nevyhraněná“ ve vztahu k Romům nejčastěji uváděla odpovědi typu, že nejsou rasisti, ale nemám rád cikány, ostatní rasy ano. Romové podle nich nepracují, jenom rodí děti a žijí z peněz daňových poplatníků. Romské čtvrti jsou podle některých žáků rájem zločinnosti, Romové kradou, jsou zbabělí, nechodí do školy, policie se jich bojí. Většinou však žáci dodávají, že nejsou všichni Romové stejní, že jim vadí jen ti, kteří se chovají špatně. Často potom zdůrazňují, že jim u Romů vadí jejich chování, nikoliv rasa, a kdyby se tak jako Romové choval někdo jiný, vadil by jim stejně. Objevují se zde ale i optimističtější názory: Romové neměli půdu a tak byli nuceni krást, teď mají stejné možnosti jako všichni a část z nich je už lepší. Někteří Romové jsou pro náš stát potom přínosem, někteří jsou lepší než bílí, ale jiní šikánují. Dle žáků se Romové musí sami začlenit do společnosti. Jejich názor je často ovlivněn tzv. špatnou zkušeností, často tuto zkušenost uvádějí jako důvod svého negativního vztahu k Romům. Při vyhodnocování tohoto projektu bylo zjištěno, že v některých případech bylo patrné pozitivní působení učitele, kdy například celá třída věděla, co je to rasismus. Na druhou stranu jen zřídka dokázal žáky vést k samostatnému uvažování. Spíše se protirasistický postoj stal prázdným klišé, kdy děti věděly, že se sluší napsat, že nejsou rasisty, ale nejednou se potom v práci objevily rasistické či xenofobní postoje. Toto bylo patrné zejména u třetí skupiny. Na postoj žáků měla vliv přítomnost Roma ve třídě, kdy je potom přístup dětí k problému konkrétnější a většinou i pozitivní, a to i v případě, že je tento spolužák hodnocen obecně negativně. V práci se na druhé straně zjistilo, že většinou záporně působí osobní zkušenost s Romy mimo školu. Nachází se zde rozpor mezi osobní zkušeností s romským kamarádem a obecným negativním hodnocením Romů, který je evidentně přijímán z rodiny, od kamarádů, z médií apod.

⁵⁰ SVOBODOVÁ, A.: Analýza prací žáků osmých a devátých tříd některých pražských základních škol. In: Sborník *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 1.vydání. Praha: Portál, 1998, s. 131-146.

3. PRAKTICKÁ ČÁST

3.1 UVEDENÍ DO PROBLEMATIKY

Cílem této práce je přispět ke zjištění postojů dospívajících dětí k romskému etniku. Cílovou skupinou byli žáci osmých a devátých tříd vybraných libereckých škol.

V měsíci červnu 2002 se uskutečnilo ve třech náhodně vybraných libereckých základních školách vyplňování dotazníkového šetření, které zjišťovalo postoj uvedené cílové skupiny k romskému etniku.

3.2 POPIS A CHARAKTERISTIKA ZKOUMANÉHO VZORKU

Celkový počet respondentů našeho výzkumu byl 153 dětí, z toho 65 respondentů bylo z osmých tříd a 88 respondentů bylo z devátých tříd. Celkem se výzkumu zúčastnilo 80 dívek a 73 chlapců. Mezi respondenty z osmých tříd bylo 37 dívek a 28 chlapců, mezi respondenty z devátých tříd bylo 43 dívek a 45 chlapců.

Víme, že se jedná o malý vzorek respondentů, ale i přesto mohou výsledky výzkumu naznačit, jaký je postoj této skupiny k romskému etniku, a pracujeme s nimi.

3.3 CÍLE A HYPOTÉZY

- Hypotéza č. 1:** Předpokládáme, že současný vzdělávací systém základních škol nemá žádný vliv na utváření postoje žáků 8. a 9. třídy základní školy k romskému etniku.
- Hypotéza č. 2:** Předpokládáme, že většina žáků 8. a 9. třídy základní školy má k Romům negativní postoj.
- Hypotéza č. 3:** Předpokládáme, že dívky jsou k romskému etniku tolerantnější než chlapci.

3.4 METODOLOGIE PROVEDENÉHO VÝZKUMU

V následujících řádcích se podrobněji zmíníme o jednotlivých fázích provádění výzkumu.

1. Nejprve jsme formulovali hypotézy zaměřené na zjištění postojů žáků námi zkoumaného vzorku k romskému etniku.
2. Jako nejvhodnější metoda výzkumu se nám jevila forma dotazníku. Proto jsme vypracovali dotazník obsahující 22 otázek a skládající se z otázek jednoduchých uzavřených, baterie otázek a polozavřených kombinovaných otázek. Otázky jsme se snažili, s ohledem na dotazovanou věkovou skupinu, formulovat přístupným způsobem.
3. Ve třech náhodně vybraných libereckých školách jsme oslovili ředitele škol se žádostí o povolení našeho výzkumu. Vzhledem k jejich vstřícnosti a povolení výzkumu, jsme dali dotazník k vyplnění žákům osmých a devátých tříd. Vyplňování dotazníku jsme prováděli v hodinách občanské nauky, ve třídě, tj. v prostředí, které děti znají. Výzkum jsme prováděli bez účasti učitelů, čímž jsme se snažili alespoň částečně snížit vliv školního, tedy autoritativního prostředí. Žáci nebyli předem o naší návštěvě informováni.
4. Samotný sběr dat výzkumu probíhal takto:
 - úvodním slovem jsme se představili a seznámili děti s dotazníkem,
 - informovali jsme děti o účelu a obsahu dotazníku,
 - ujistili jsme žáky o anonymitě celého výzkumu,
 - všichni žáci byli poučeni o dobrovolnosti vyplňování dotazníků a o naprosté anonymitě jimi vyplněných údajů. Žáci byli požádáni, aby se nepodepisovali,
 - předložili jsme žákům dotazník k vyplnění, nikdo z žáků dotazník neodmítl vyplnit,
 - byl jim ponechán čas na seznámení se s otázkami a v případě nepochopení některé z otázek, se na ni mohli pro upřesnění zeptat,
 - žáci byli požádáni, aby uváděli při vyplňování dotazníku pravdivé a úplné údaje podle skutečnosti, vždy označili pouze jednu odpověď a odpovědi k doplnění psali čitelně,

- vyplněné dotazníky jsme od dětí na konci vyučovací hodiny vybrali a poděkovali jsme jim za jejich ochotu a spolupráci.
5. Zpracování a analýzu získaných dat jsme prováděli tak, že byl každý dotazník zaznamenan a zjištěná data výzkumu byla zpracována pomocí tabulkového procesoru Microsoft Excel 2000 do tabulek.
 6. Data zpracovaná v tabulkovém procesoru Microsoft Excel 2000 bylo možno číselně i graficky vyhodnotit, a tím potvrdit či vyvrátit hypotézy.

Vyplňování bylo anonymní, proto výsledky hodnotíme jako celek.

Dotazník a jeho vyhodnocení tvoří přílohu této práce.

Z hlediska formálního jsme všechny citace z vyplněných dotazníků psali kurzívou a samozřejmostí je zachování původního pravopisu. Tučným písmem jsou zdůrazněny některé postřehy, které považujeme za důležité nebo alespoň zajímavé.

3.5 VÝSLEDKY VÝZKUMU A JEHO VYHODNOCENÍ

3.5.1 FAKTICKÉ INFORMACE

Našeho výzkumu se celkem zúčastnilo 153 respondentů, z tohoto počtu bylo 80 dívek (52 %) a 73 chlapců (48 %).

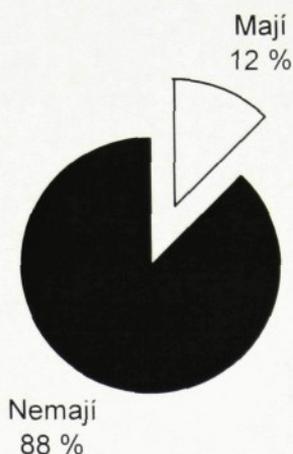
65 respondentů (43 %) bylo z osmých tříd, z toho 37 dívek (46 %) a 28 chlapců (38 %).

Žáků devátých tříd se výzkumu zúčastnilo celkem 88 respondentů (58 %), z tohoto počtu bylo 43 děvčat (54 %) a 45 chlapců (62 %).

Pouhých 19 respondentů (12 %) ve svých výpovědích uvedlo, že s nimi do třídy chodí nějaký romský spolužák, z tohoto počtu bylo 12 dívek (15 %) a 7 chlapců (10 %).

Romského spolužáka uvedlo 5 respondentů (8 %) námi zkoumaného vzorku z osmé třídy a 14 respondentů (16 %) z deváté třídy.

Graf č. 1: Počet respondentů, kteří mají romského spolužáka
(v %)

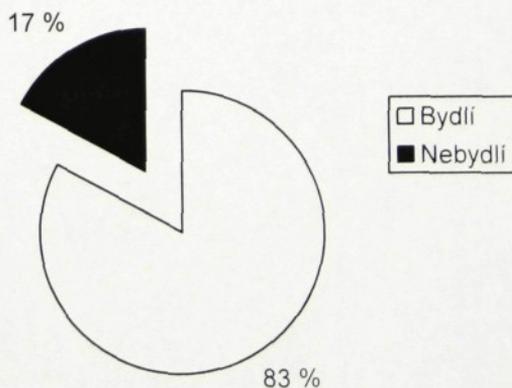

127 respondentů (83 %) ve své výpovědi uvedlo, že v okolí jejich bydliště bydlí nějaký Rom, z tohoto počtu bylo 73 dívek (91 %) a 54 chlapců (74 %).

80 procent respondentů z osmých tříd a téměř stejný počet respondentů i z devátých tříd uvedlo, že nějaký Rom bydlí v místě jejich bydliště.

K tomuto velmi vysokému počtu respondentů, kteří uvedli, že mají za souseda Roma, došlo zřejmě tím, že velká část respondentů bydlí na sídlištích a jednoho romského souseda potom uvádí více respondentů.

Graf č. 2: Bydlí nějaký Rom v místě respondentova bydliště?
(odpovědi respondentů v %)

98 respondentů (64 %) uvedlo, že žije v úplné rodině, z toho 49 dívek (61 %) a 49 chlapců (67 %).

35 procent respondentů uvedlo, že žije v neúplné rodině, což je o 3 procenta více, než je uváděno v pramenech ČSÚ⁵¹ (31,7 % neúplných rodin – stav ve městě Liberci k 1. 3. 2001).

Rozdíl si můžeme vysvětlit tím, že v našem výzkumu zkoumáme pouze malý vzorek osob oproti počtu osob, které jsou užívány ke sběru dat prováděných ČSÚ.

Dále jsme v našem výzkumu zjišťovali vzdělání rodičů respondentů daného vzorku.

Bylo zjištěno, že pouhá 3 procenta respondentů ve své výpovědi uvedla základní vzdělání jejich otce a 2 procenta respondentů uvedla základní vzdělání u matky - základní vzdělání dle ČSÚ k 1. 3. 2001 – ženy 22,1%, muži 10 %.

37 procent respondentů uvedlo u otce střední vzdělání a 39 procent respondentů uvedlo úplné střední vzdělání - střední a úplné střední vzdělání u mužů dle ČSÚ k 1. 3. 2001 - 50,9 % střední vzdělání a 25,4 % úplné střední vzdělání.

U matky uvedlo střední vzdělání 29 procent respondentů a úplné střední vzdělání uvedlo u matky 50 procent respondentů - střední a úplné střední vzdělání u žen dle ČSÚ k 1. 3. 2001 – 36,3 % střední vzdělání, 32,9 % úplné střední vzdělání.

Vysokoškolské vzdělání u otce i matky uvedlo srovnatelné množství respondentů, tj. 19 procent respondentů u otce a 18 procent respondentů u matky – vysokoškolské vzdělání dle ČSÚ k 1. 3. 2001 – u žen 8,1 %, u mužů 13,1 %.

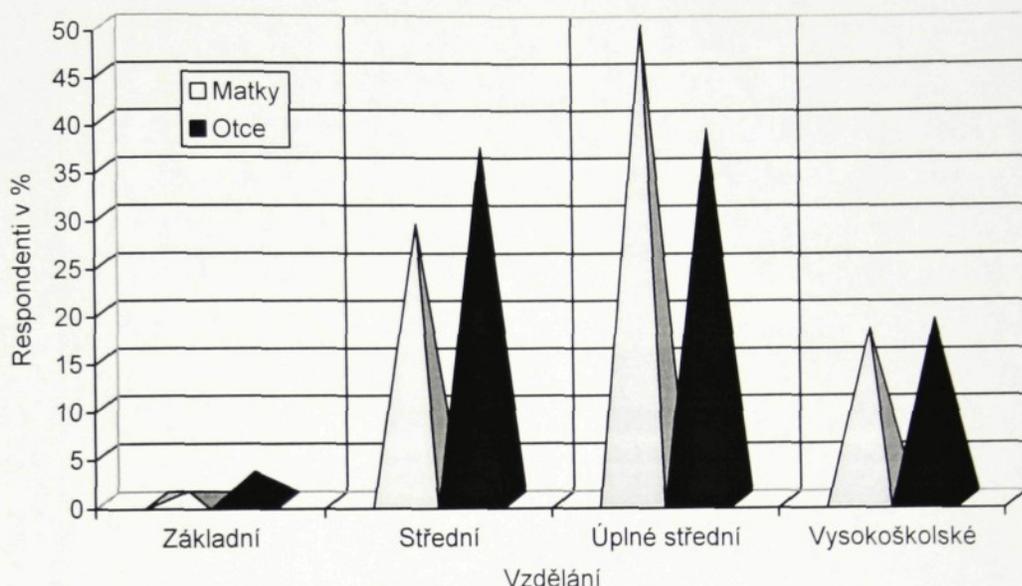
Za povšimnutí stojí skutečnost, že v daném vzorku respondentů z řad chlapců, neuvedl ani jeden z chlapců základní vzdělání u otce či matky – základní vzdělání dle pramenů ČSÚ k 1. 3. 2001 – u žen 1,3 %, u mužů 2,6 %.

Rozdíl v námi zjištěných údajích o vzdělání rodičů respondentů a údaji ČSÚ můžeme vysvětlit tím, že v našem výzkumu zkoumáme pouze malý vzorek osob oproti počtu osob, které jsou užívány k sběru dat prováděných ČSÚ. Rovněž je možné, že generace rodičů dětí námi zkoumaného vzorku je jiná než celková populace.

Víme, že je to malý vzorek, že čísla jsou zavádějící, ale pracujeme s nimi.

⁵¹ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. 2001. *Sčítání v roce 2001: Výsledky sčítání lidu, domů a bytů. Hlavní výsledky o rodinách a domácnostech k 1. 3. 2001*, URL: <http://www.czso.cz/edice/plan.nsf/p/41n2-02/html>, 10. 4. 2003.

Graf č. 3: Vzdělání rodičů respondenta

3.5.2 JAK JE ROMSKÉ ETNIKUM VNÍMÁNO RESPONDENTEM

37 procent respondentů našeho vzorku ve své výpovědi uvedlo, že mají za kamaráda nebo kamarádku Roma či Romku.

Zajímavé ale je, že zatímco poměr kladných odpovědí a záporných odpovědí u dívek byl rozdělen na dva stejné díly (49 procent dívek má kamaráda a 51 procent dívek nemá kamaráda), u chlapců našeho vzorku jednoznačně převládá negativní odpověď. 77 procent chlapců odpovědělo, že nemají za kamaráda/ku Roma či Romku.

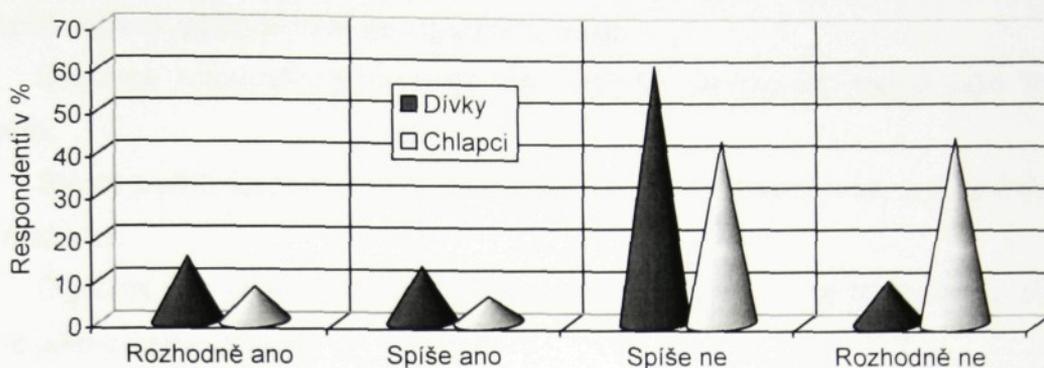
Podobná struktura odpovědi ze strany dívek a chlapců byla i u hypotetické otázky, zda-li by chtěli mít za kamaráda či kamarádku Roma nebo Romku.

Téměř dvojnásobek kladných odpovědí byl ze strany dívek než chlapců (28 procent kladných u dívek, 14 procent kladných u chlapců).

Čtyřikrát více chlapců než dívek uvedlo, že by rozhodně nechtěli za kamaráda(ku) Roma či Romku (44 procent chlapců, 10 procent dívek).

78 procent respondentů našeho vzorku odpovědělo celkově negativně na to, zda by chtěli mít za kamaráda(ku) nějakého Roma či Romku.

Graf č. 4: Chtěl by mít respondent za kamaráda Roma?

Shodné odpovědi respondentů našeho vzorku byly i v případě hypotetické otázky, zda-li by dívka či chlapec chodil(a) s romským chlapcem nebo s romskou dívkou.

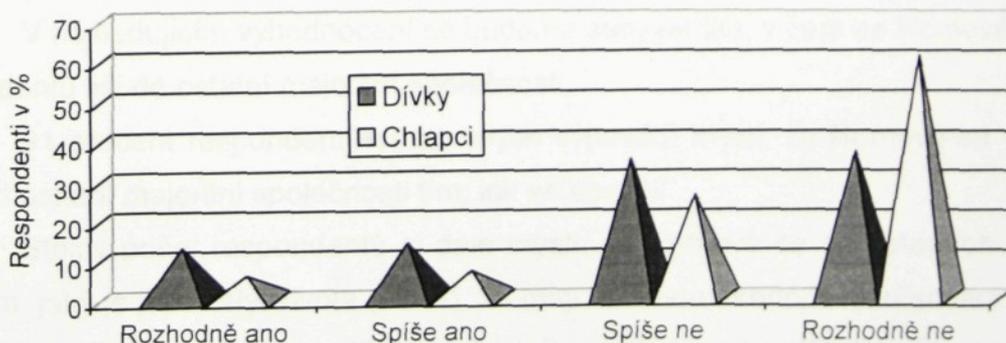
Jednou tolik dívek než chlapců na tuto otázku odpovědělo celkově kladně (27 procent dívek, 12 procent chlapců).

Rozdíl v negativních odpovědích není mezi dívkami a chlapci veliký. O desetinu méně dívek než chlapců uvedlo celkově negativních odpovědí (73 procent dívek, 88 procent chlapců).

I v těchto odpovědích je téměř dvojnásobek rozhodně negativních odpovědí u chlapců než u dívek (38 procent u dívek, 62 procent u chlapců).

Dá se říci, že většina respondentů našeho vzorku by s romským chlapcem či romskou dívkou nechodila, neboť celkově negativních odpovědí, a to jak u dívek, tak i u chlapců, byly téměř čtyři pětiny odpovědí.

Graf č. 5: Chodil by respondent s romským chlapcem nebo romskou dívkou?

V otázce, zda se Romové chovají jinak než ostatní občané naší společnosti, odpovědělo ve svých výpovědích 58 procent respondentů našeho vzorku, že se Romové chovají celkově hůře než ostatní občané.

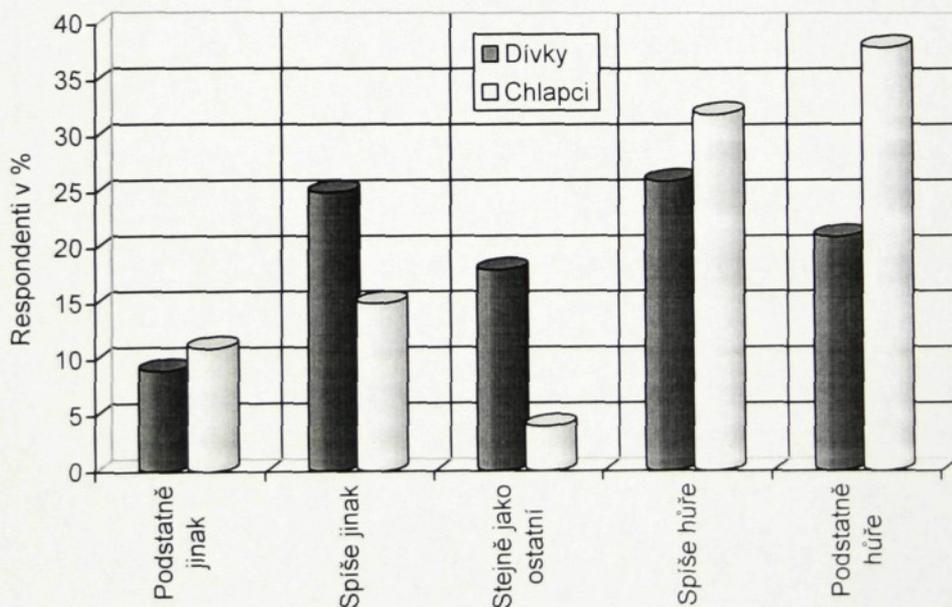
Desetina respondentů si myslí, že Romové se chovají stejně jako ostatní občané.

Stejný počet respondentů, si ale myslí, že se Romové chovají podstatně jinak než majorita.

Čtyřikrát více dívek (18 %) než chlapců (4 %) si myslí, že Romové se chovají stejně jako ostatní občané.

U chlapců ovšem převládá názor, že Romové se chovají celkově hůře než ostatní lidé (70 %). Toto si myslí 48 procent dívek.

Graf č. 6: Romové se chovají oproti ostatním občanům...

V následujícím vyhodnocení se budeme zabývat tím, v čem se Romové dle respondentů liší do ostatní majoritní společnosti.

91 procent respondentů si dle svých výpovědí myslí, že Romové se celkově liší od ostatní majoritní společnosti tím, jak se chovají.

Stejný počet respondentů si dále myslí, že Romové se od ostatních občanů liší tím, jaký je jejich styl života (86 %), že mají odlišnou ekonomickou situaci (80 %), jakou mají Romové kulturu (87 %) a jaké jsou jejich zvyky (92 %). 74 procent re-

spodentů si myslí, že Romové se celkově liší od ostatní společnosti tím, že si váží a uznávají jiné hodnoty než ostatní občané.

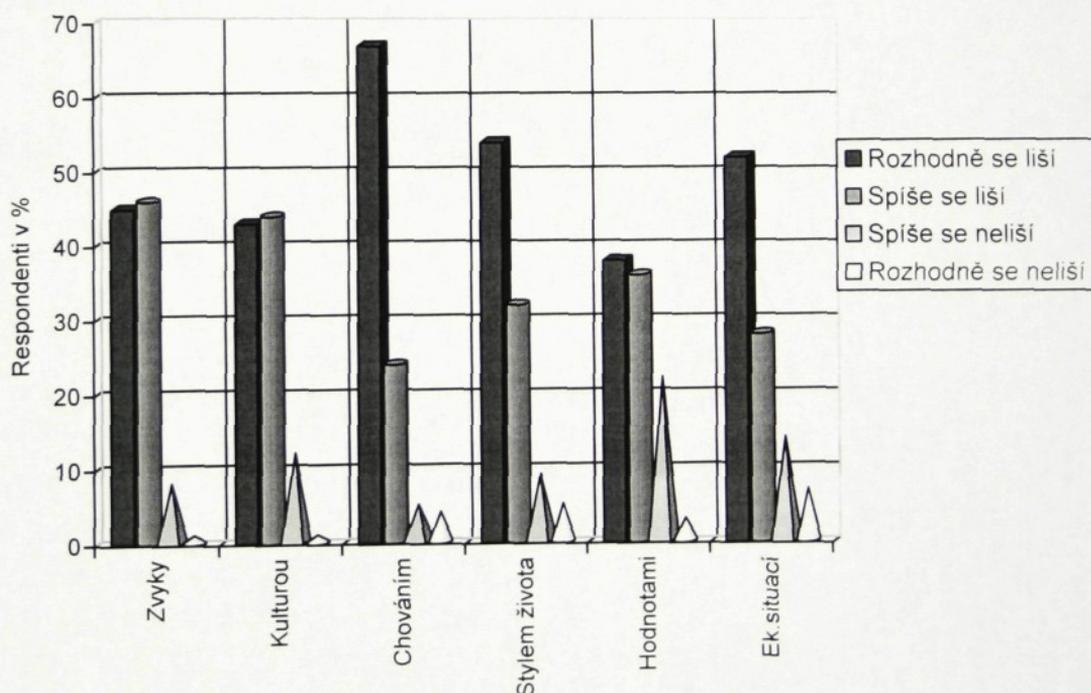
Dívky si myslí, že Romové se nejvíce od ostatní populace rozhodně liší ve svém způsobu chování, což uvedlo 58 procent dívek.

Toto si myslí i 78 procent chlapců, neboť ve své výpovědi uvedli, že Romové se rozhodně liší od ostatních lidí svým způsobem chování.

Na druhou stranu 11 procent dívek uvedlo, že Romové se neliší od ostatních svými zvyky.

Pouze velice málo chlapců (4 %) si myslí, že Romové se celkově neliší od ostatních svým způsobem chování.

Graf č. 7: V čem se Romové liší od ostatní populace

Nejvíce respondentům dle jejich výpovědi na Romech celkově vadí jejich odlišný styl chování, což uvedlo 78 procent respondentů.

Odlišný styl chování Romů celkově vadí více chlapcům (81 %) než děvčatům (74 %).

Polovině respondentům námi zkoumaného vzorku vadí na Romech jejich odlišný styl života.

Dále respondentů celkově vadí na Romech následující: odlišnost jejich zvyků (41 %), hodnot, kterých si Romové váží a uznávají je (40 %), jejich odlišná ekonomická situace (42 %) a jejich etnická a rasová odlišnost (39 %).

Na druhou stranu 69 procentům respondentů celkově nevadí na Romech jejich odlišná kultura.

34 procentům respondentů rozhodně nevadí na Romech jejich rasová a etnická odlišnost.

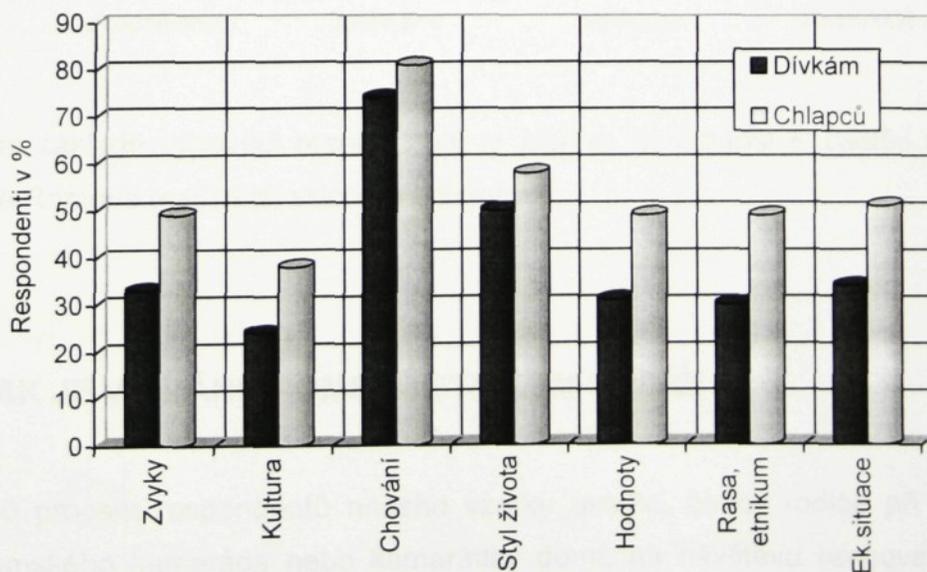
Děvčatům více než chlapcům na Romech celkově nevadí odlišnost zvyků Romů (66 procent dívek, 60 procent chlapců), odlišnost kultury Romů (75 procent dívek, 62 procent chlapců), odlišný styl života Romů (49 procent dívek, 43 procent chlapců), hodnot, kterých si Romové váží a uznávají je (65 procent dívek, 51 procent chlapců), ekonomická situace Romů (65 procent dívek, 50 procent chlapců) a rasová a etnická odlišnost Romů (70 procent dívek, 51 procent chlapců).

Téměř jednou tolika dívkám než chlapcům rozhodně nevadí rasová a etnická odlišnost Romů (43 procent dívek, 25 procent chlapců).

Lze konstatovat, že dívky jsou k romskému etniku tolerantnější než chlapci, neboť děvčata takřka vždy uvádějí o 10 procent více kladných odpovědí než chlapci.

Na základě výpovědi respondentů lze říci, že žákům na Romech vadí nejvíce jejich odlišný způsob chování.

Graf č. 8: Co respondentům na Romech celkově vadí

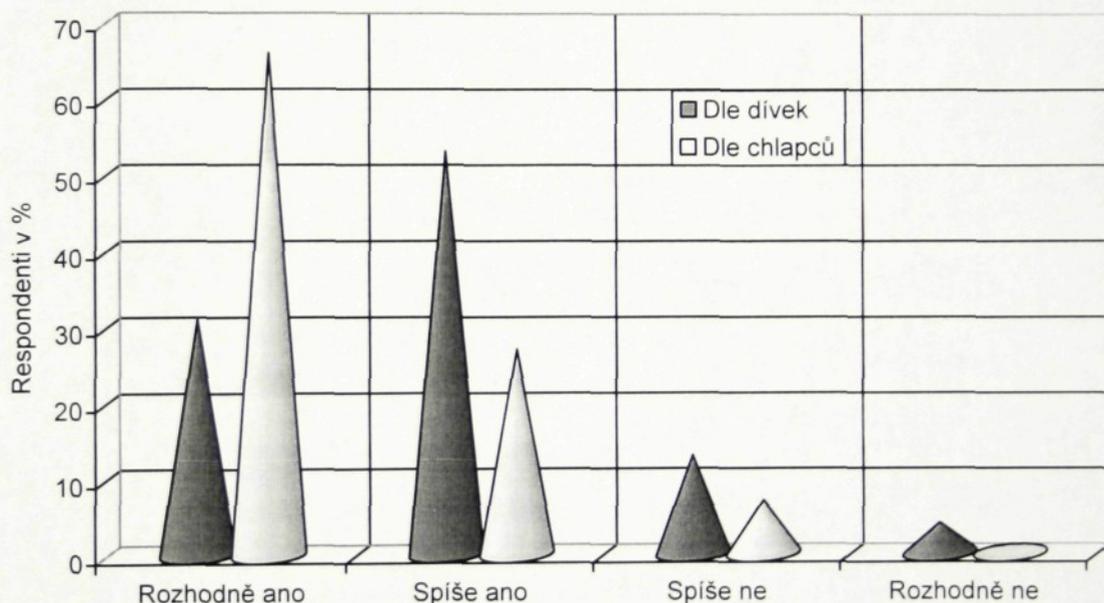
Skoro všichni respondenti si dle svých výpovědí myslí, že Romové mají větší sklon ke kriminalitě (88 %).

Jednou tolik chlapců (66 %) než dívek (31 %) ve své výpovědi uvedlo, že Romové mají rozhodně větší sklon ke kriminalitě.

Děvčata si naopak jedenkrát častěji než chlapci myslí, že Romové mají spíše větší sklon ke kriminalitě (53 procent děvčat, 27 procent chlapců).

Žádný z chlapců se ale nedomnívá, že Romové nemají větší sklon ke kriminalitě.

Graf č. 9: Mají Romové dle respondentů větší sklon ke kriminalitě

Na základě výpovědi respondentů je zřejmé, že chlapci si častěji než dívky myslí, že Romové mají větší sklon ke kriminalitě.

3.5.3 JAK JE VNÍMÁNO ROMSKÉ ETNIKUM RODIČI

60 procent respondentů našeho vzorku uvedlo, že by rodiče při přivedení jejich romského kamaráda nebo kamarádky domů na návštěvu reagovali celkově odmítavě.

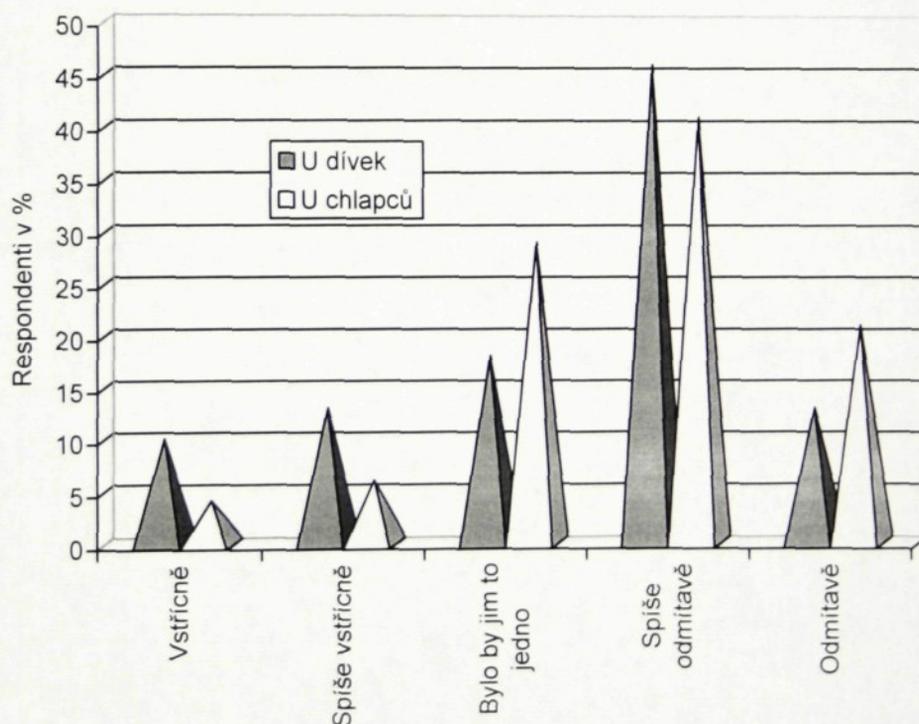
Naopak celkově vstřícně na návštěvu romského kamaráda respondenta doma by reagovalo 16 procent rodičů.

23 procentům rodičů žáků by bylo jedno, zda-li by si respondent přivedl domů na návštěvu romského kamaráda či kamarádku.

Poměr celkově kladného přijetí romského kamaráda či kamarádky rodiči dívek je přibližně dvojnásobný oproti rodičům chlapců (23 procent dívek, 10 % chlapců).

Poměr celkově odmítavého přijetí romského kamaráda/ky rodiči respondentů je zhruba stejný u rodičů dívek i u rodičů chlapců (59 procent u rodičů dívek, 62 procent u rodičů chlapců).

Graf č. 10: Očekávaná reakce rodičů respondentů na návštěvu romského kamaráda/ky u nich doma na návštěvě

Lze říci, že většina rodičů našich respondentů, by na návštěvu romského kamaráda či romské kamarádky u nich doma na návštěvě, reagovala odmítavě.

3.5.4 POSTOJ RESPONDENTŮ K ROMSKÉMU ETNIKU

31 procent respondentů námi zkoumaného vzorku žáků ve svých výpovědích uvedlo, že jejich postoj k romskému etniku je celkově kladný.

Rozhodně kladný postoj k romskému etniku uvedla necelá desetina všech respondentů a spíše kladný postoj k Romům zaujalo 22 procent respondentů.

Rozdíl je v tom, jaký postoj k Romům zaujímají dívky a jaký chlapci.

38 procent dívek uvedlo, že jejich postoj k Romům je celkově kladný. Tuto odpověď uvedlo ovšem pouze 23 procent chlapců.

Rozhodně kladný postoj k Romům uvedlo 13 procent dívek a pouze 6 procent chlapců.

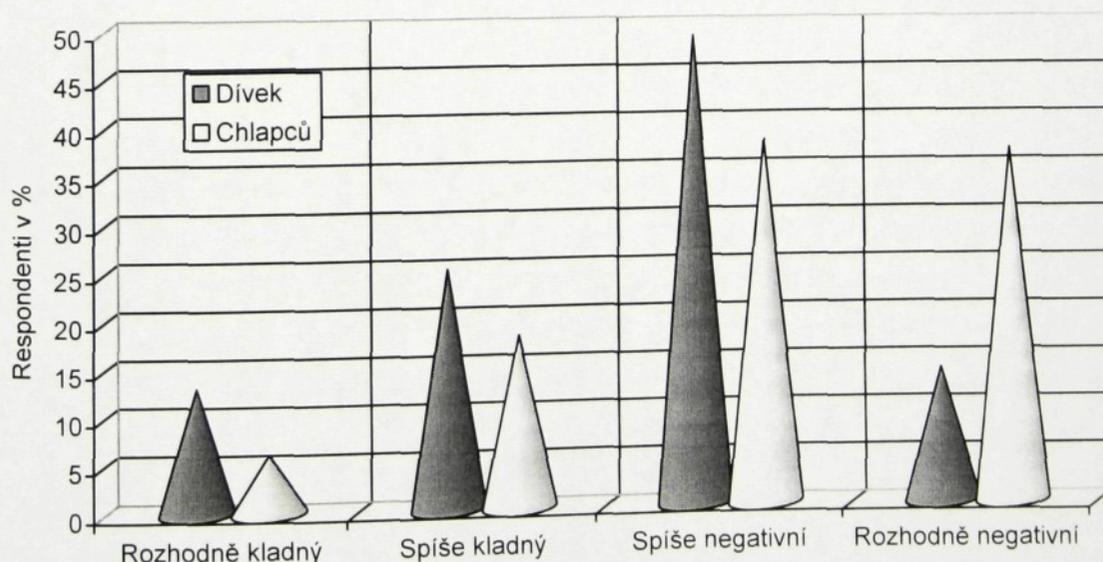
Rozhodně negativní postoj k romskému etniku zaujímá 14 procent dívek, ale chlapci zaujímají rozhodně negativní postoj k Romům třikrát častěji (37 %).

Lze říci, že rozhodně kladný postoj k Romům zaujímají dívky dvakrát častěji než chlapci.

Naproti tomu rozhodně negativní postoj k Romům zaujímá třikrát více chlapců než děvčat.

Musíme rovněž říci, že většina respondentů námi zkoumaného vzorku zaujímá k romskému etniku negativní postoj.

Graf č. 11: Deklarovaný postoj respondentů k romskému etniku

Další rozdíl v postoji respondentů námi zkoumaného vzorku k romskému etniku byl zjištěn mezi respondenty, kteří mají za spolužáka Roma a kteří romského spolužáka nemají.

Vzhledem ke skutečnosti, že se jednalo o skupinu pouhých 19 respondentů, což je desetina všech respondentů (12 %), víme, že je to malý vzorek a že čísla jsou zavádějící, ale pracujeme s nimi.

Skupina I. (spolužák Rom): 47 procent respondentů, kteří mají ve třídě Roma za spolužáka, uvedlo, že jejich postoj k romskému etniku je celkově kladný.

Rozhodně kladný postoj k Romům uvedlo z této skupiny 26 procent respondentů.

Rozhodně negativní postoj k Romům uvedl v této skupině pouze jeden respondent.

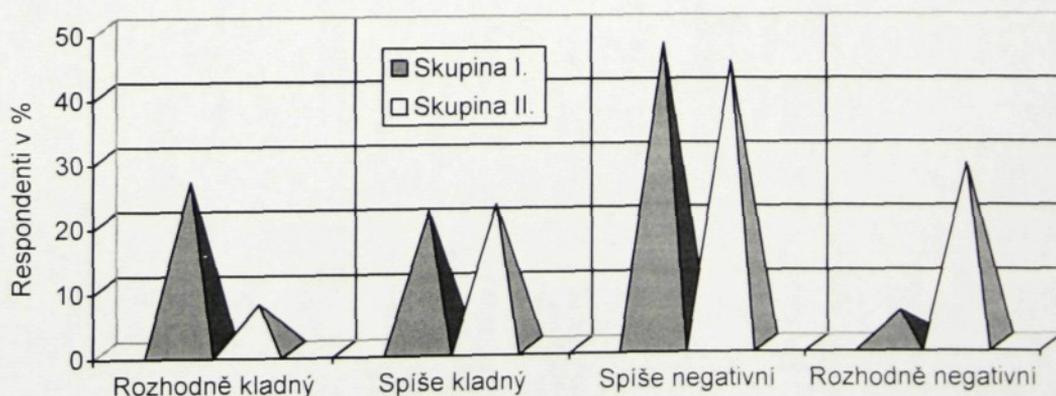
Skupina II. (bez spolužáka Roma): ve druhé skupině, kde respondenti neměli za spolužáka Roma, uvedlo 28 procent respondentů, že jejich postoj k Romům je celkově kladný.

Rozhodně kladný postoj k Romům uvedlo pouze 7 procent respondentů této druhé skupiny, kde respondenti neměli za spolužáka Roma.

Rozhodně negativní postoj k Romům uvedlo 28 procent respondentů této námi zkoumané skupiny bez romského spolužáka, což je téměř pětikrát více než uvedli respondenti ze skupiny mající za spolužáka Roma.

Lze říci, že žáci, kteří mají ve třídě romského spolužáka, mají k romskému etniku kladnější postoj než žáci, kteří romského spolužáka nemají.

Graf č. 12: Rozdíl v postoji k Romům skupiny I. (romský spolužák) a skupiny II. (bez romského spolužáka)

Další rozdíl v postoji žáků k romskému etniku byl zjištěn ve skupinách respondentů námi zkoumaného vzorku, u nichž jedna skupina 85 respondentů (56 %) měla s Romy osobní konflikt a druhá skupina 68 respondentů (44 %) konflikt s Romy neměla.

Skupina I. (bez konfliktu): 40 procent respondentů této skupiny, která neměla osobní konflikt s Romem, uvádí ve svých výpovědích celkově kladný postoj k romskému etniku.

Rozhodně kladný postoj k Romům uvedlo 12 procent respondentů.

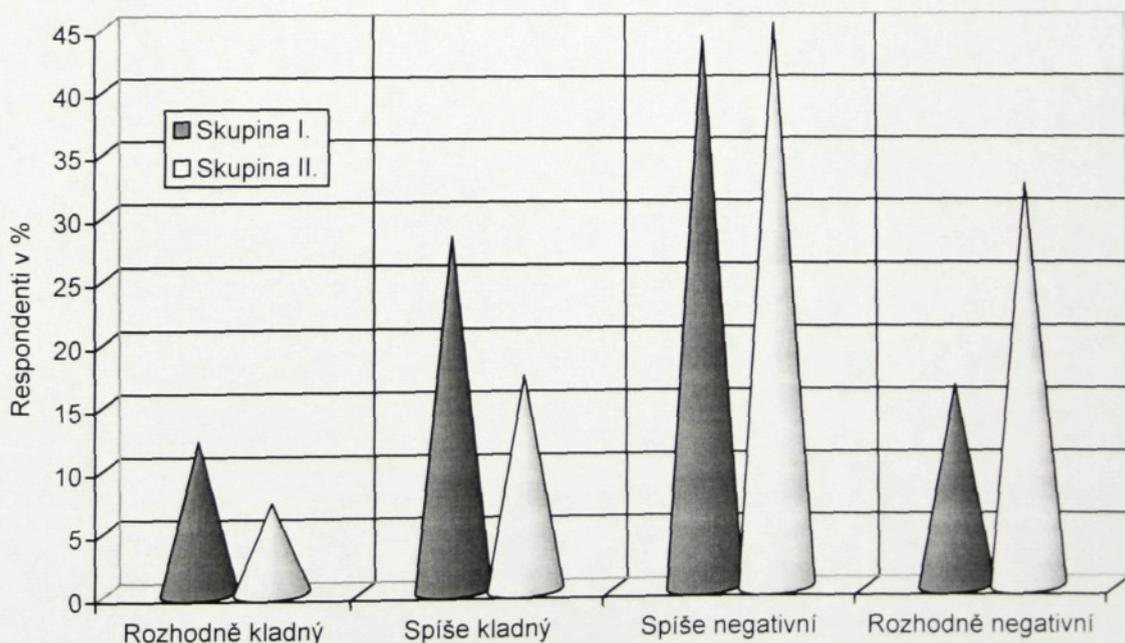
Rozhodně negativní postoj k romskému etniku uvedlo 16 procent respondentů z námi sledované skupiny, který neměla s Romy konflikt.

Skupina II. (konflikt s Romem): 24 procent respondentů ze skupiny, která měla s Romem osobní konflikt, uvedlo, že je jejich postoj k Romům celkově kladný.

Rozhodně kladný postoj k Romům uvedlo 7 procent respondentů této skupiny a rozhodně negativní postoj k romskému etniku uvedlo 16 procent respondentů této námi sledované skupiny, která měla s Romy konflikt.

Z výše uvedeného vyplývá, že ti respondenti, kteří neměli s Romy konflikt, mají k romskému etniku kladnější postoj než respondenti, kteří měli s Romy konflikt.

Graf č. 13: Rozdíl v postoji k Romům skupiny I. (bez konfliktu s Romem) a skupiny II. (konflikt s Romem)

Rozdíl v postoji respondentů k romskému etniku byl rovněž zjištěn u respondentů, kteří žijí v úplné rodině (98 respondentů) nebo naopak v neúplné rodině (54 respondentů).

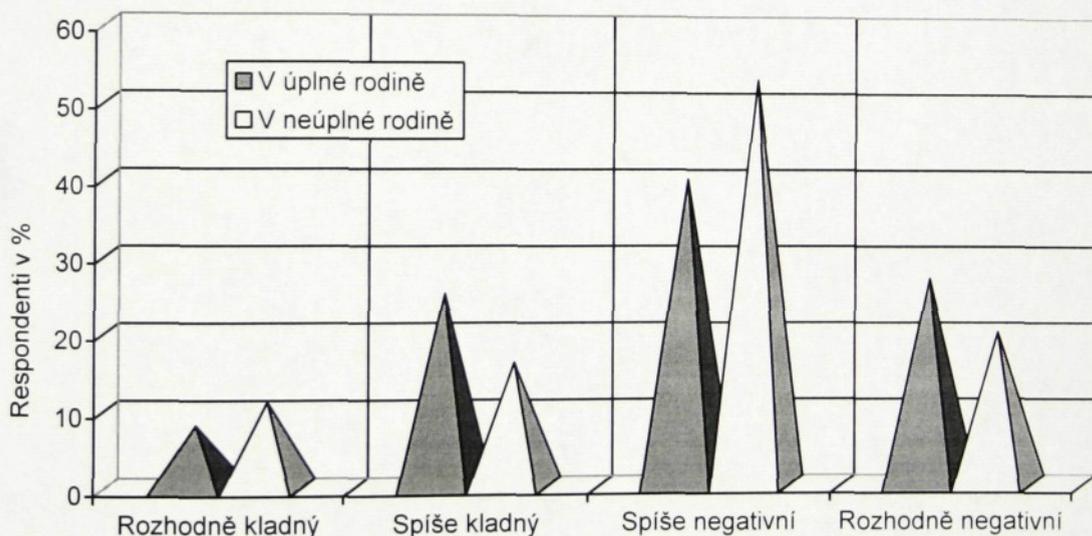
Celkově kladný postoj k romskému etniku uvádí ve svých výpovědích 33 procent respondentů žijících v úplné rodině a 27 procent respondentů žijících v neúplné rodině.

Rozhodně kladný postoj k Romům uvádí 8 procent respondentů žijících v úplné rodině a 11 procent respondentů žijících v neúplné rodině.

27 procent respondentů žijících v úplné rodině a 20 procent respondentů z neúplných rodin uvedlo ve svých výpovědích rozhodně negativní postoj k Romům.

Lze říci, že žáci žijící v úplné rodině mají o něco kladnější postoj k romské menšině než žáci, kteří žijí v neúplné rodině.

Graf č. 14: Postoj k Romům respondentů žijících v úplné rodině nebo v neúplné rodině

Dále se náš výzkum zabýval i zjišťováním toho, co postoj respondentů k romskému etniku nejvíce ovlivňuje. Výsledky byly zpracovány na základě výpovědi samotných žáků.

Nejvíce ovlivňují postoj respondentů k romské menšině média, což uvedlo 27 procent respondentů, z toho bylo 26 procent dívek a 27 procent chlapců.

Spolužáci a parta ovlivňují postoj k romskému etniku rovněž u 27 procent respondentů, z toho u 28 procent dívek a u 27 procent chlapců.

20 procent respondentů ve své výpovědi uvedlo, že je v postoji k Romům ovlivňuje rodina, z toho u 25 procent dívek a 14 procent chlapců.

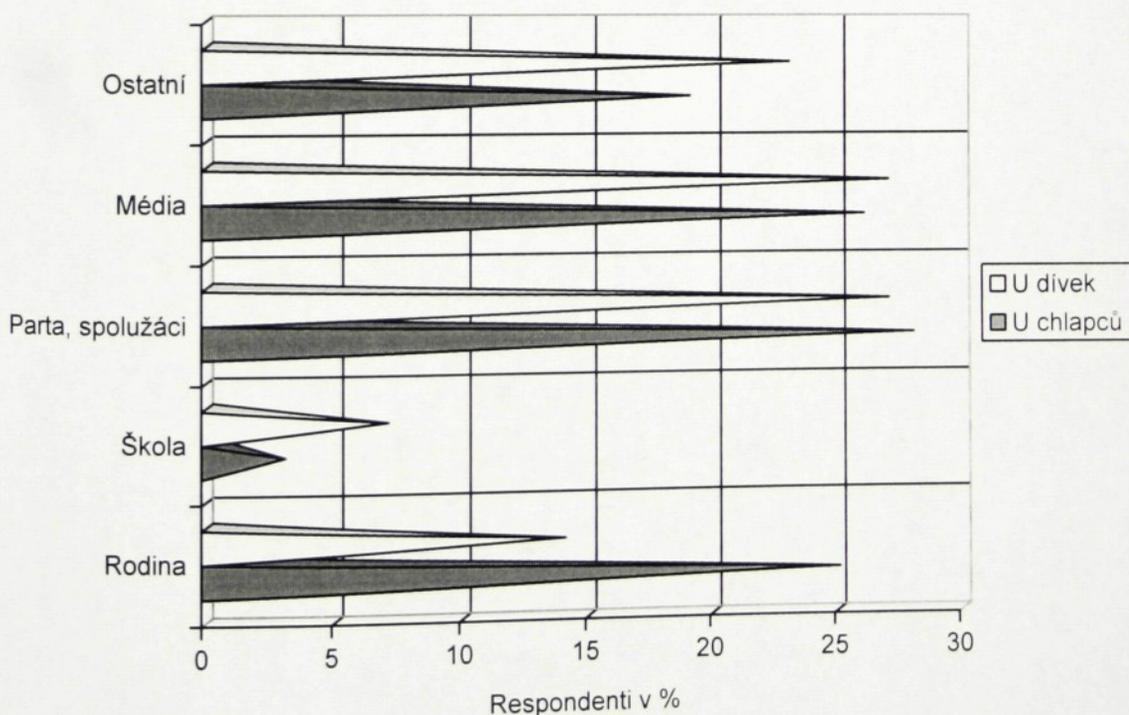
Škola má vliv na postoj žáků k Romům u pouhých 5 procent respondentů, z toho u 3 procent dívek a 7 procent chlapců.

21 procent respondentů uvedlo ve volné variantě odpovědi dotazníku jiný vliv, který ovlivňuje jejich postoj k romskému etniku.

Nejčastěji uváděný jiný vliv, jenž ovlivňuje postoj respondentů k romskému etniku, byl dle výpovědi respondentů vliv chování Romů k respondentům (12 %), z toho u 9 procent dívek a 16 procent chlapců.

K dalším odpovědím respondentů patřila zkušenost s Romy (jeden respondent), dále že jejich postoj k Romům neutváří „nic“ (3 %), jeden respondent uvedl „nesnáším Romy, prostě je nemusím“, jeden respondent uvedl „životní styl Romů“ a jeden respondent uvedl, že „neví“.

Graf č. 15: Co ovlivňuje postoj respondentů k Romům

Lze říci, že nejvíce ovlivňují postoje námi zkoumaných respondentů k romské menšině média a parta.

Následuje vliv rodiny a osobní zkušenost s chováním Romů k respondentovi.

K jedněm z nejméně ovlivňujících vlivů utváření postoje respondentů k romskému etniku patří škola.

3.5.5 KONFLIKTY S ROMY A NÁZOR RESPONDENTŮ NA ÚTOKY SKINHEADŮ PROTI ROMŮM

Náš výzkum se rovněž zabýval otázkou konfliktů respondentů s romským etnikem a druhem konfliktů respondentů s Romy.

56 procent respondentů námi zkoumaného vzorku ve svých výpovědích uvedlo, že konflikt s Romem nemělo.

Osobní konflikt s romským etnikem nemělo 60 procent dívek.

Oproti tomu 73 procent chlapců námi zkoumaného vzorku se do konfliktu s romským etnikem dostalo.

Jako nejčastější osobní konflikt respondenti ve svých výpovědích uváděli fyzické napadení Romem (24 %).

Dále uváděli respondenti ve svých výpovědích jako konflikty s romským etnikem nadávky od Romů a hádky s nimi (19 %), okradení ze strany Romů uvedlo 18 procent respondentů, vyhrožování újmou na zdraví od Romů uvedlo 17 procent respondentů, vzájemné rvačky se zúčastnilo 7 procent respondentů a 5 procent respondentů uvedlo rasový motiv.

Při rasovém konfliktu uvedli respondenti ve volné variantě odpovědi dotazníku tyto odpovědi: „jeden negr mi nadával, oplatil jsem mu to a začali jsme se prát“, „prostě nadávali na Čechy a moji rodinu“, „námitky proti mé bílé kůži, tak jsem se s nim popral“ a „podřadná rasa“.

U třetiny dívek došlo mezi nimi a Romy k nadávkám a hádkám. Čtvrtina dívek byla fyzicky napadena Romy.

Pětina chlapců byla Romy fyzicky napadena nebo okradena.

Rasový motiv konfliktu s romským etnikem uvedlo dvakrát více chlapců než dívek (6 procent chlapců, 3 procenta dívek).

Na základě uvedených výpovědí respondentů lze říci, že dívky mají s Romy třikrát častější konflikt slovní formy než chlapci.

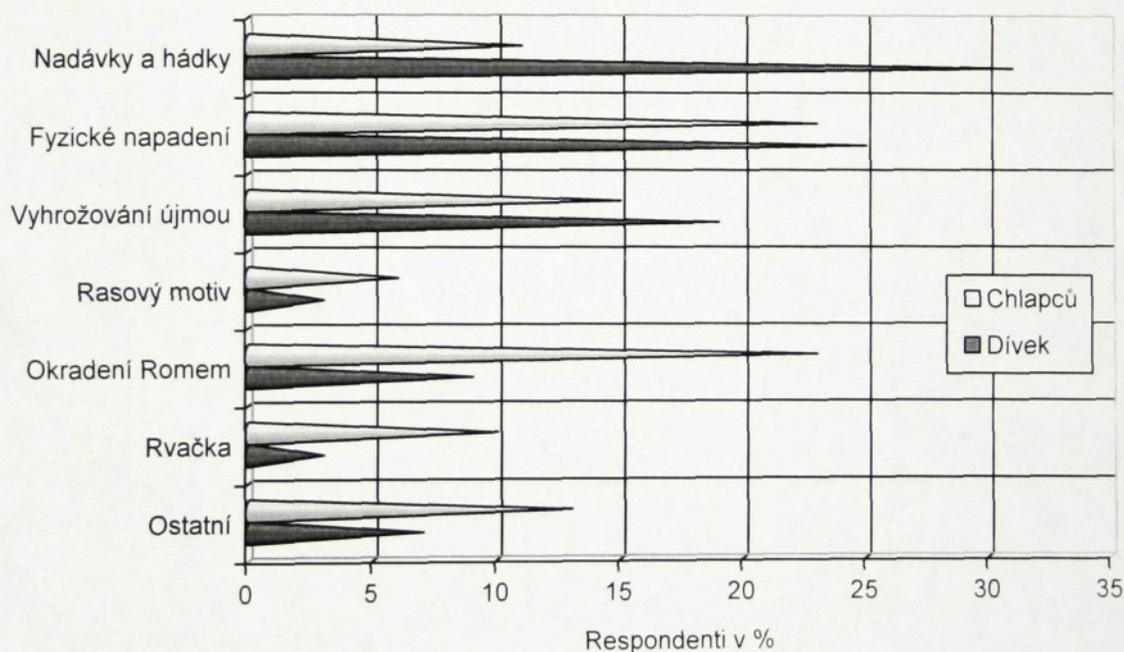
Naopak chlapci mají dvakrát častěji než dívky konflikt fyzické podoby (rvačky).

Tyto reakce na řešení konfliktu vyplývají z rozdílného pojetí řešení konfliktních a stresových situací ze strany děvčat a chlapců, neboť chlapci reagují na konflikt či stres častěji přímou fyzickou agresí.

Častější konflikty rovněž souvisí s tělesnými změnami, které jsou typické pro tento věk dětí. Děti mají v tomto věku kolísavé emoční ladění, větší labilitu a tendence reagovat přecitlivěle i na běžné podněty.

Konflikty mezi respondenty a Romy také úzce souvisí v rozdílné hodnotové orientaci a hodnotové hierarchii většinové společnosti a romského etnika.

Graf č. 16: Druhy konfliktů respondentů s Romy

Dalším okruhem našeho výzkumu bylo zjistit, zda respondent ve svém okolí zná nějakou osobu, která měla s romským etnikem nějaký konflikt.

96 respondentů (63 %) ve své výpovědi uvedlo, že zná někoho ve svém okolí, kdo měl s Romy konflikt, z toho bylo 56 procent dívek a 70 procent chlapců.

Jako osobu ze svého okolí, která měla s Romy konflikt, respondenti námi zkoumaného vzorku nejčastěji uváděli kamaráda (48 %) a potom rodinu (11 %).

38 procent dívek uvedlo kamaráda a 18 procent dívek uvedlo konflikt rodiny.

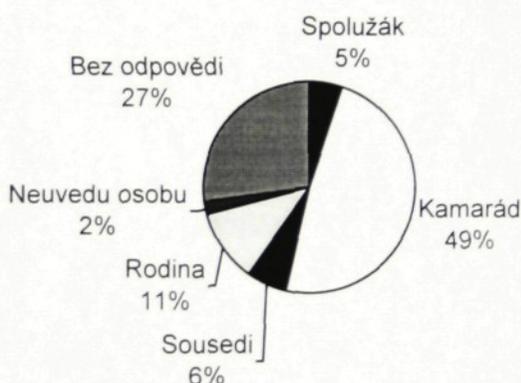
48 procent chlapců uvedlo konflikt kamaráda s Romy.

Malá část respondentů (2 %) napsala při uvedení osoby, která měla s Romy konflikt, do volné varianty odpovědi „*neuveďe*“ či „*nechci uvést*“.

27 procent respondentů uvedlo pouze druh konfliktu, ale nevedlo, o jakou osobu mající konflikt s Romy se jednalo.

Přestože většina respondentů uvedla osobu, která měla konflikt s Romem či Romy a druh konfliktu, víme, že čísla jsou zavádějící, neboť náš vzorek respondentů je malý, ale pracujeme s nimi.

Graf č. 17 Počet osob známých respondentovi mající s Romy konflikt

U pětiny těchto výše uvedených osob došlo dle výpovědi respondentů ke konfliktu tím, že byla tato osoba fyzicky napadena nebo okradena Romem.

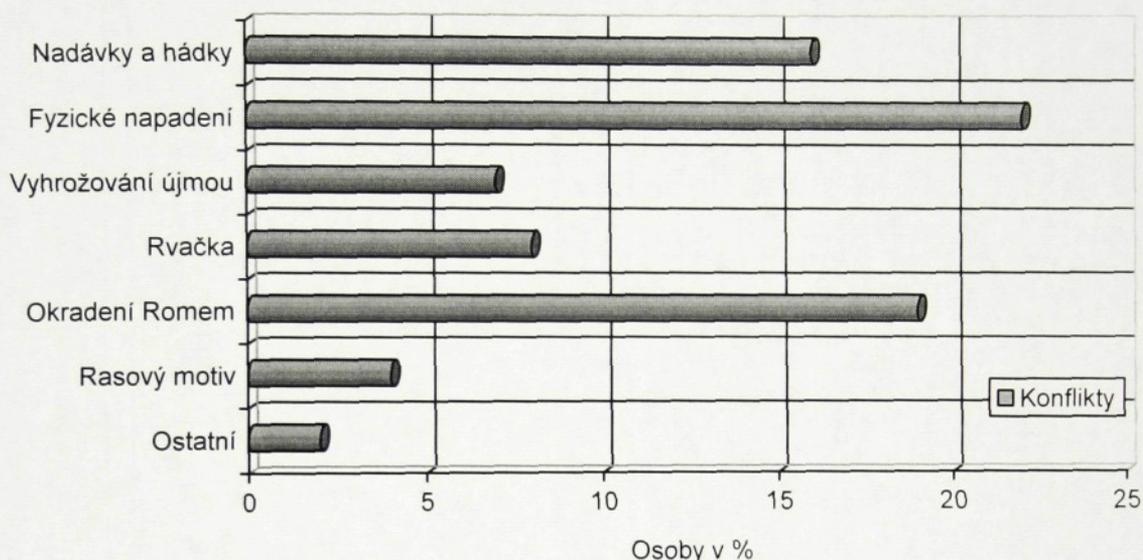
Fyzické napadení této osoby uvedlo 22 procent dívek a okradení této osoby uvedlo 16 procent dívek.

22 procent těchto osob bylo dle výpovědi chlapců fyzicky napadena Romy nebo okradena Romy.

Druh konfliktu známé osoby nevedlo 22 procent respondentů výše uvedené skupiny.

Lze říci, že mezi nejčastější konflikty výše uvedených osob s Romy patří fyzické napadení, okradení a nadávky a hádky. Tyto konflikty též úzce souvisí v rozdílné hodnotové orientaci a hodnotové hierarchii většinové společnosti a romského etnika.

Graf č. 18: Druhy konfliktů známých osob s Romy

Dále jsme v našem výzkumu zjišťovali, jak by respondenti námi zkoumaného vzorku dle svých výpovědí postihovali skinheady za jejich útoky na Romy.

79 procent respondentů by skinheady za jejich útoky na Romy trestalo.

Velmi přísně by skinheady trestala téměř polovina respondentů a třetina respondentů by skinheady trestala mírnými tresty.

12 procent respondentů by skinheady za jejich útoky na Romy vůbec netrestalo či by je dokonce ocenilo.

Rozhodně by skinheady za jejich útoky na Romy ocenilo 8 procent respondentů.

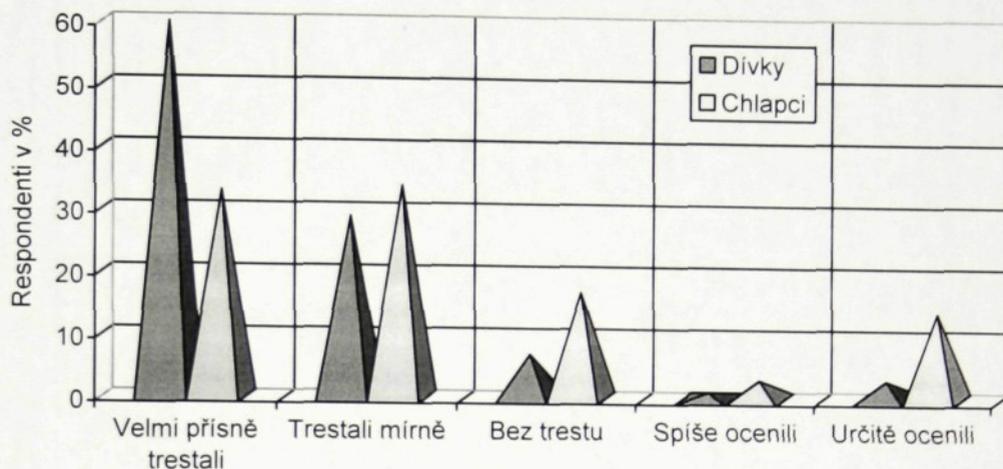
Dvakrát tolik chlapců než dívek by skinheady za jejich útoky proti Romům určitě vůbec netrestalo (16 procent chlapců, 8 procent dívek).

Čtyřikrát více chlapců než dívek by skinheady za jejich útoky na Romy určitě ocenilo (14 procent chlapců, 3 procenta dívek).

Dívky jsou k útokům skinheadů na Romy méně tolerantní a více kritické než chlapci, neboť dvojnásobek dívek než chlapců by skinheady za jejich útoky na Romy rozhodně velmi přísně trestalo (60 procent dívek, 33 procent chlapců).

Můžeme konstatovat, že většina námi zkoumaných respondentů odsuzuje skinheady za jejich útoky na Romy a za tyto útoky by skinheady přísně trestala.

Graf č. 19: Jak by respondenti postihovali skinheady za jejich útoky na Romy

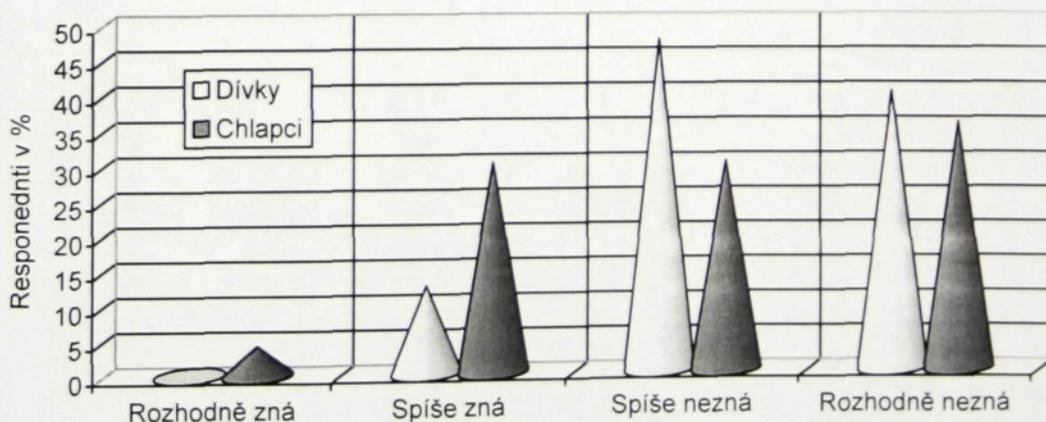
3.5.6 ZNALOST HISTORIE ROMŮ A ŽIVOT ROMŮ V ČR

Z námi zkoumaného vzorku žáků osmých a devátých tříd základních škol uvedlo ve svých výpovědích 23 procent respondentů, že zná historii Romů.

Historii Romů rozhodně znají pouhá 2 procenta respondentů a 38 procent respondentů uvedlo, že historii Romů rozhodně nezná.

Znalost historie uvádí téměř trojnásobně více chlapců než dívek (34 procent chlapců, 12 procent dívek).

Graf č. 20: Znalost historie Romů respondenty

Musíme konstatovat, že přestože je na našem trhu dostatek literatury zabývající se historií Romů, je znalost historie Romů žáky námi zkoumaného vzorku velmi slabá.

Tři čtvrtiny respondentů námi zkoumaného vzorku si myslí, že být Romem v České republice je těžké. Toto si myslí více děvčata než chlapci.

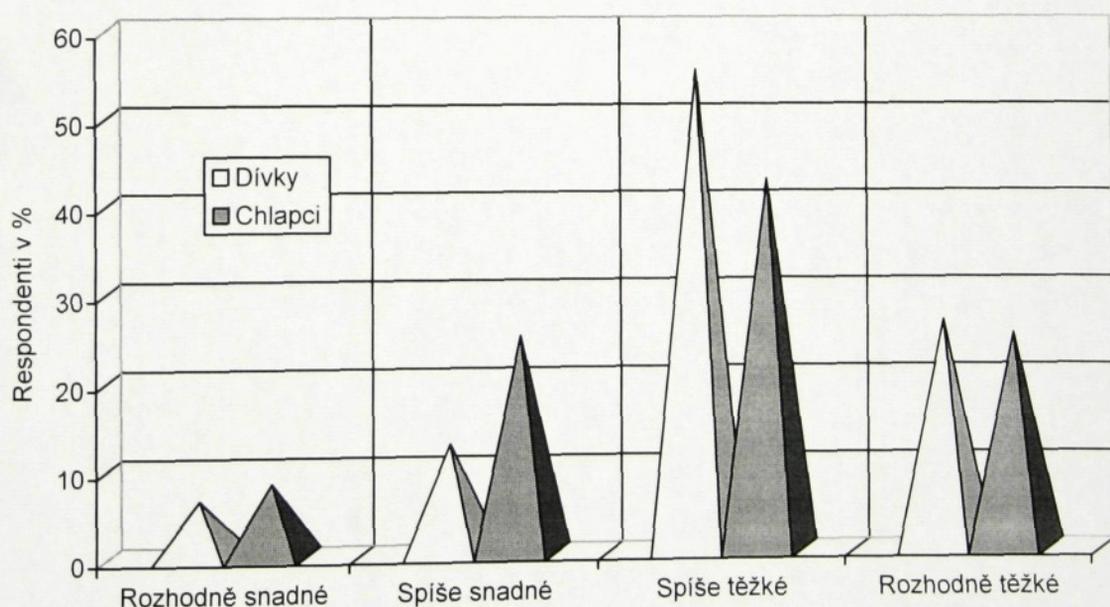
81 procent dívek ve svoji výpovědi uvedlo, že život Romů v ČR je těžký. U chlapců tuto odpověď volilo 67 procent.

Chlapci si myslí jedenkrát častěji než děvčat (33 procent chlapců, 19 procent dívek), že být Romem v České republice je snadné.

Dle výpovědi 7 procent respondentů je rozhodně snadné být Romem v České republice. Toto si myslí přibližně stejný počet dívek jako chlapců (6 procent dívek, 8 procent chlapců).

Lze říci, že výrazná část žáků námi zkoumaného vzorku se domnívá, že život Romů v České republice je těžký a nesnadný.

Graf č. 21: Je snadné být Romem v České republice?

4. ZÁVĚREČNÁ ČÁST

4.1 VYHODNOCENÍ HYPOTÉZ

Vyhodnocení hypotézy č.1

První hypotéza, kde předpokládáme, že současný vzdělávací systém základních škol nemá žádný vliv na utváření postoje žáků osmých a devátých třídy základní školy k romskému etniku, se v případě námi zkoumaného vzorku žáků osmých a devátých tříd vybraných libereckých základních škol nepotvrdila.

Musíme ale říci, že výsledky našeho výzkumu ukázaly, že škola má však na utváření postoje naší cílové skupiny žáků k romskému etniku jenom velice malý vliv, a to pouze u necelé jedné dvacetiny respondentů námi zkoumaného vzorku.

Největší vliv na utváření postoje žáků osmých a devátých tříd námi zkoumaného vzorku k romskému etniku měla rovným dílem média, parta a rodina

Vyhodnocení hypotézy č. 2

Pokud se podíváme na druhou hypotézu, kde předpokládáme, že většina žáků osmých a devátých tříd námi zkoumaného vzorku má k Romům negativní postoj, musíme konstatovat, že se tato hypotéza potvrdila.

Většina žáků uvedené cílové skupiny má skutečně celkově negativní postoj k romskému etniku, i když téměř třetina námi zkoumaných žáků osmých a devátých tříd některých libereckých škol má k Romům spíše kladný postoj.

Přesto lze říci, že u žáků, kteří mají romského spolužáka ve třídě, je postoj k romskému etniku celkově kladnější než u žáků, kteří romského spolužáka nemají, neboť skoro polovina žáků námi zkoumaného vzorku, která má ve třídě romského spolužáka, uvedla, že jejich postoj k romskému etniku je celkově kladný.

Vyhodnocení hypotézy č. 3

U třetí, poslední hypotézy, námi provedený výzkum prokázal, že děvčata jsou k romskému etniku tolerantnější než chlapci, a musíme konstatovat, že hypotéza se potvrdila.

Dá se zodpovědně říci, že dívky jsou ve svém postoji k romskému etniku tolerantnější než chlapci.

Dívky mají častěji za kamaráda Roma než chlapci. Dívky by častěji s Romem chodily než chlapci s romskou dívkou.

Dívkám méně na Romech vadí to, jak se chovají, jaké mají zvyky, jakou mají kulturu, jaký je jejich styl života, jaká je jejich rasová a etnická odlišnost, jaká je jejich ekonomická situace a jaké jsou hodnoty, kterých si Romové váží a uznávají je .

Zároveň si méně dívek myslí, že Romové mají větší sklon ke kriminalitě, než chlapci.

Děvčata by rovněž daleko častěji trestala skinheady za jejich útoky na Romy než chlapci.

V neposlední řadě je i postoj dívek k romskému etniku kladnější než postoj chlapců k tomuto etniku.

4.2 DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Závěrem můžeme shrnout, že vlastní postoje žáků osmých a devátých tříd vybraných libereckých základních škol k romskému etniku nejsou až tak zneklidňující, jak jsme očekávali. Nadějný je zejména postoj k romskému etniku ze strany žáků, kteří mají ve třídě za spolužáka Roma.

Potěšitelná je i ta skutečnost, že většina žáků námi sledované skupiny odsuzuje skinheady za jejich útoky na romskou minoritu a tyto jejich útoky by přísně postihovala.

Rovněž je potěšitelné, že většina žáků si myslí, že život Romů v České republice není vůbec jednoduchý a snadný.

Řešení současné situace romského etnika není možné hledat mimo toto etnikum. Změna musí přijít zejména zvnitřku romské populace.

Majoritní společnost však může napomáhat vytvářením podmínek pro rozvoj romské elity, která bude schopna hledat a nacházet optimum mezi hodnotami původní romské kultury a mechanismy akceptovatelného soužití s majoritní společností.

K řešení uvedené situace předkládám tyto náměty:

- vést dospívající k ujasnění vlastních postojů vůči romskému etniku, ale nezapomenout ani na jiné národnosti a rasy,
- podpořit pozitivní postoje, porozumět negativním postojům, nezůstat potom pouze u konstatování, ale hledat kořeny negativního postoje,
- zdůrazňovat, že negativní jedinci nereprezentují celé etnikum,
- zkvalitnit informovanost o romském etniku v rámci školní výuky, ale zejména zkvalitnit informovanost v médiích,
- uspořádat besedy a přiblížit v nich romské etnikum, vést žáky k porozumění,
- na druhé straně uspořádat cyklus seminářů i pro učitele, využít přitom romské koordinátory a romské poradce, soustředit se nejen na získávání informací, ale i na vlastní prožitek, ujasnění postojů učitelů k romskému etniku.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ČÍRTKOVÁ, L.: *Policejní psychologie*. 1.vydání. Praha: Support, 1995. ISBN neuvedeno.
- DANIEL, B.: *Dějiny Romů*. 1.vydání. Olomouc: Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 1994. ISBN 80-7067-395-8.
- GABAL, I. A KOL.: *Etnické menšiny ve střední Evropě*. 1.vydání. Praha: G plus G, 1999. ISBN 80-86103-23-4.
- FERJENČÍK, J.: *Úvod do metodologie psychologického výzkumu*. 1.vydání. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-367-6.
- FRASER, A.: *Cikáni*. 1.vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. ISBN 80-7106-212-X.
- GEIST, B.: *Psychologický slovník*. 2.vydání. Praha: Vodnář, 2000. ISBN 80-86226-07-7.
- GEIST, B.: *Sociologický slovník*. Vydání neuvedeno. Praha: Victoria Publishing, 1992. ISBN 80-85605-28-7.
- KOUKOLÍK, F., DRTILOVÁ, J.: *Zlo na každý den. (Život s deprivanty I)*. 1.vydání. Praha: Galén, 2001. ISBN 80-7262-088-6.
- HÁRTL, P., HÁRTL OVÁ, H.: *Psychologický slovník*. 1.vydání. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X.
- NAKONEČNÝ, M.: *Lidské emoce*. 1.vydání. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0763-6.
- NAKONEČNÝ, M.: *Motivace lidského chování*. 1.vydání. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0592-7.
- NAKONEČNÝ, M.: *Sociální psychologie*. 1.vydání. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0690-7.
- NEČAS, C.: *Nemůžeme zapomenout. Našti bisteras*. 1.vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1994. ISBN-80-7067-354-0.
- NEČAS, C.: *Romové v České republice včera a dnes*. 3.vydání. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. ISBN 80-7067-559-4.
- PAVLOVSKÝ, P. A KOL.: *Soudní psychiatrie a psychologie*. 1.vydání. Praha: Grada Publishing, 2001. ISBN 80-247-0181-2.
- ŘÍČAN, P.: *S Romy žít budeme – jde o to jak*. 1.vydání. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-250-5.

SAK, P.: *Proměny české mládeže*. 1.vydání. Praha: Petrklíč, 2000. ISBN 80-7229-042-8.

SIROVÁTKO, T., ED.: *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. 1.vydání. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií a Nakladatelství Georgetown, 2002. ISBN 80-210-210-2791-6. (Masarykova univerzita), ISBN 80-86251-13-6. (Nakladatelství Georgetown).

SOCHŮREK, J.: *Vybrané kapitoly ze sociální patologie. I.díl. (Skriptum.)* Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2001. ISBN 80-7083-494-3.

SOCHŮREK, J.: *Vybrané kapitoly ze sociální patologie. II.díl. (Skriptum.)* Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2001. ISBN 80-7083-495-1.

ŠUBRT, J. A KOL.: *Kapitoly ze sociologie veřejného mínění. Teorie a výzkum*. 1.vydání. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-522-1.

VÁGNEROVÁ, M.: *Psychologie problémových dětí a mládeže*. (Skriptum.) Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2000. ISBN 80-7083-378-5.

VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 2.vydání. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-496-6.

VÁGNEROVÁ, M.: *Vývojová psychologie*. 1.vydání. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I., ED.: *Aplikovaná sociální psychologie I*. 1.vydání. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-269-6.

SBORNÍKY, INTERNET

GORAL, L.: Romové a Evropa. In: ŠÍŠKOVÁ, T. [Ed.]: *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha: Portál, 1998, s. 75-77. ISBN 80-7178-285-8.

SEKYT, V.: Odlišnost mentality Romů a původ těchto odlišností. In: ŠÍŠKOVÁ, T. [Ed.]: *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha: Portál, 1998, s. 69-74. ISBN 80-7178-285-8.

SVOBODOVÁ, A.: Analýza prací žáků osmých a devátých tříd některých pražských škol. In: ŠÍŠKOVÁ, T. [Ed.]: *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha: Portál, 1998, s. 131-146. ISBN 80-7178-285-8.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. 2001. *Sčítání v roce 2001: Výsledky sčítání lidu, domů a bytů. Hlavní výsledky o rodinách a domácnostech k 1. 3. 2001*.

URL: <http://www.czso.cz/ediciplan.nsf/p/41n2-02/html>, 10. 4. 2003.

PŘÍLOHA Č.1

Milý žáku, milá žákyně,

máš v ruce dotazník, který se zabývá otázkami postoje žáků 8. a 9. tříd ZŠ k romskému etniku. Dotazník je přísně anonymní a žádné z vyplněných údajů nebudou a ani nemohou být spojovány s Tvou osobou.

Vždy, prosíme, zakroužkuj pouze jedno číslo vybrané odpovědi z nabídky odpovědí a odpovědi k doplnění piš čitelně.

Zároveň Tě prosíme o pravdivé a úplné vyplňování dotazníku podle skutečnosti.

Dotazník, prosíme, nepodepisuj!

Celkem odpovídalo 153 respondentů, z toho 80 dívek a 73 chlapců.

1. Nejprve bychom se Tě rádi zeptali, zda s tebou chodí nějaký romský žák/žákyně do třídy?

ODPOVĚĎ	CELKEM	%	DÍVKY	%	CHLAPCI	%
Ano	19	12	12	15	7	9,6
Ne	134	87,6	68	85	66	90,4

2. Bydlí nějaký Rom v okolí Tvého bydliště?

ODPOVĚĎ	CELKEM	%	DÍVKY	%	CHLAPCI	%
Ano	127	83	73	91,2	54	74
Ne	26	17	7	8,8	19	26

3. Zajímalo by nás, jestli máš za kamaráda(ku) nějakého Roma/Romku? (nemusi to být přímo Tvůj spolužák nebo soused)

ODPOVĚĎ	CELKEM	%	DÍVKY	%	CHLAPCI	%
Ano	56	36,6	39	48,8	17	23,3
Ne	97	63,4	41	51,2	56	76,7

4. Chtěl(a) bys mít za kamaráda nějakého Roma/Romku?

ODPOVĚĎ	CELKEM	%	DÍVKY	%	CHLAPCI	%
Ano	18	11,8	12	15	6	8,2
Spíše ano	14	9,2	10	12,5	4	5,5
Spíše ne	80	52,3	49	61,3	31	42,5
Ne	40	26,1	8	10	32	43,8

Jeden respondent neodpověděl.

PŘÍLOHA Č.1

5. Jak by reagovali Tvoji rodiče, jestliže bys přivedl(a) svého romského kamaráda/ku k Vám domů na návštěvu?

ODPOVĚĎ	CELKEM	%	DÍVKY	%	CHLAPCI	%
Vstřícně	11	7,2	8	10	3	4,1
Spíše vstřícně	14	9,2	10	12,5	4	5,5
Bylo by jim to jedno	35	22,9	14	17,5	21	28,8
Spíš odmítavě	67	43,8	37	46,3	30	41,1
Odmítavě	25	16,3	10	12,5	15	20,5

Jeden respondent neodpověděl.

6. Kdyby se Ti zalíbil(a) romský chlapec/dívka, chodil(a) bys s ním?

ODPOVĚĎ	CELKEM	%	DÍVKY	%	CHLAPCI	%
Ano	14	9,2	10	12,5	4	5,6
Spíše ano	16	10,5	11	13,8	5	6,8
Spíše ne	47	30,7	28	35	19	26
Ne	75	49	30	37,5	45	61,6

Jeden respondent neodpověděl.

7. Myslíš si, že se Romové ve Tvém okolí chovají jinak než ostatní občané?

Romové se dle respondentů chovají:

ODPOVĚĎ	CELKEM	%	DÍVKY	%	CHLAPCI	%
Podstatně jinak než ostatní	15	9,8	7	8,8	8	11
Spíše jinak než ostatní	31	20,3	20	25	11	15,1
Stejně jako ostatní	17	11,1	14	17,5	3	4,0
Spíše hůře než ostatní	44	28,8	21	26,3	23	31,5
Podstatně hůře než ostatní	45	29,4	17	21,3	28	38,4

Jeden respondent neodpověděl.

8. V následující otázce se prosím zamysli nad všemi nabízenými variantami a u každé zhodnot', do jaké míry se v ní liší Romové od ostatních lidí:

1. řádek: celkový počet respondentů/respondenti v %
2. řádek: celkový počet dívek/dívky v %
3. řádek: celkový počet chlapců/chlapci v %

		Rozhodně se liší	Spíše se liší	Spíše se neliší	Rozhodně se neliší
8.1.	Zvyky	69/45,1	71/46,4	12/7,8	1/0,7
		31/38,8	40/50	9/11,3	0/0
		38/52	31/42,5	3/4,1	1/1,4

PŘÍLOHA Č.1

10. Myslíš si, že Romové mají větší sklon ke kriminalitě?

ODPOVĚĎ	CELKEM	%	DÍVKY	%	CHLAPCI	%
Ano	73	47,7	25	31,3	48	65,8
Spíše ano	62	40,5	42	52,6	20	27,4
Spíše ne	15	9,8	10	12,5	5	6,8
Ne	3	2	3	3,8	0	0

11. Lze říci, že můj vztah k Romům je:

ODPOVĚĎ	CELKEM	%	DÍVKY	%	CHLAPCI	%
Kladný	14	9,2	10	12,5	4	5,5
Spíše kladný	33	21,6	20	25	13	17,8
Spíše negativní	68	44,4	39	48,8	29	39,7
Negativní	38	24,8	11	13,7	27	37

12. Co podle Tebe nejvíce ovlivňuje Tvůj postoj k Romům? (vyber pouze jednu variantu)

ODPOVĚĎ	CELKEM	%	DÍVKY	%	CHLAPCI	%
Rodina	30	19,6	20	25	10	13,7
Škola	7	4,6	2	2,5	5	6,5
Spolužáci	8	5,2	3	3,8	5	6,8
Parta	34	22,2	19	23,8	15	20,5
Média	41	26,8	21	26,2	20	27,4
Ostatní	32	20,9	15	18,7	17	23,3

Jako ostatní ovlivnění postoje respondenti uvedli:

ODPOVĚĎ	CELKEM	%	DÍVKY	%	CHLAPCI	%
Sám/sama	4	2,6	3	3,7	1	1,4
Životní styl Romů	1	0,7	1	1,3	0	0
Chování Romů	19	12,3	7	8,7	12	16,4
Zkušenost s Romy	2	1,3	0	0	2	2,7
Nesnáším Romy	1	0,7	0	0	1	1,4
Nic neutváří	4	2,6	4	5	0	0
Nevím	1	0,7	0	0	1	1,4

Jeden respondent nedopověděl na otázku.

13. Jak si myslíš, že by měli být postihováni skinheadi za jejich útoky na Romy?

ODPOVĚĎ	CELKEM	%	DÍVKY	%	CHLAPCI	%
Velmi přísně trestání	72	47,1	48	60	24	32,9
Trestání mírnými tresty	48	31,4	23	28,8	25	34,2
Netrestal(a) bych je	18	11,7	6	7,4	12	16,5
Spíše by měli být oceněni	3	2	1	1,3	2	2,7
Určitě by měli být oceněni	12	7,8	2	2,5	10	13,7

PŘÍLOHA Č.1

14. Měl(a) jsi již někdy s Romy nějaký konflikt?

ODPOVĚĎ	CELKEM	%	DÍVKY	%	CHLAPCI	%
Ne	68	44,4	48	60	20	27,4
Ano	85	55,6	32	40	53	72,6

Jako konflikt bylo respondenty uváděno následující:

ODPOVĚĎ	CELKEM	%	DÍVKY	%	CHLAPCI	%
Nadávky, hádky	16	8,8	10	31,3	6	11,3
Fyzické napadení Romem	20	23,5	8	25	12	22,6
Vyhrožování újmou Romem	14	16,5	6	18,7	8	15,1
Vzájemná rvačka	6	7	1	3,1	5	9,5
Okradení Romem	15	17,6	3	9,4	12	22,6
Rasový motiv	4	4,8	1	3,1	3	5,7
Ostatní	10	11,8	3	9,4	7	13,2

15. Znáš někoho ve svém okolí, kdo měl s Romy konflikt?

ODPOVĚĎ	CELKEM	%	DÍVKY	%	CHLAPCI	%
Ne	57	37,3	35	43,8	22	30,1
Ano	96	62,7	45	56,2	51	69,9

Jako osobu, která měla s Romy konflikt respondenti uvádějí:

ODPOVĚĎ	CELKEM	%	DÍVKY	%	CHLAPCI	%
Spolužák	5	5,2	0	0	5	9,8
Kamarád	46	47,9	22	48,9	24	47
Sousedi	6	6,3	3	6,6	3	5,9
Rodina	11	11,4	8	17,9	3	5,9
Neřeknu osobu	2	2,1	1	2,2	1	2
Neuvedli osobu	26	27,1	11	24,4	15	29,4

Jako konflikt bylo uváděno následující:

ODPOVĚĎ	CELKEM	%	DÍVKY	%	CHLAPCI	%
Nadávky, hádky	15	15,6	8	17,8	7	13,7
Fyzické napadení Romem	21	21,9	10	22,2	11	21,6
Vyhrožování újmou Romem	7	7,3	5	11,1	2	3,9
Vzájemná rvačka	8	8,3	3	6,7	5	9,8
Okradení Romem	18	18,7	7	15,5	11	21,6
Rasový motiv	4	4,2	1	2,2	3	5,9
Ostatní	2	2,1	0	0	2	3,9
Neuvedli konflikt, pouze osobu	21	21,9	11	24,5	10	19,6

PŘÍLOHA Č.1

16. Nyní bychom se Tě chtěli zeptat, zda znáš historii Romů?

ODPOVĚĎ	CELKEM	%	DÍVKY	%	CHLAPCI	%
Rozhodně ano	3	2	0	0	3	4,2
Spíše ano	32	20,9	10	12,5	22	30,1
Spíše ne	60	39,2	38	47,5	22	30,1
Rozhodně ne	58	37,9	32	40	26	35,6

17. Myslíš si, že být Romem v České republice je snadné?

ODPOVĚĎ	CELKEM	%	DÍVKY	%	CHLAPCI	%
Rozhodně snadné	11	7,2	5	6,3	6	8,2
Spíše snadné	28	18,3	10	12,5	18	24,7
Spíše těžké	75	49	44	55	31	42,5
Rozhodně těžké	39	25,5	21	26,2	18	24,6

18. Žiješ s oběma svými rodiči?

ODPOVĚĎ	CELKEM	%	DÍVKY	%	CHLAPCI	%
Ano, žiji s oběma	98	64,1	49	61,3	49	67,1
Ne, žiji s jedním z rodičů	54	35,3	30	37,5	24	32,9

Jeden respondent na tuto otázku neodpověděl.

19. Jaké je nejvyšší dosažené vzdělání Tvého otce?

ODPOVĚĎ	CELKEM	%	DÍVKY	%	CHLAPCI	%
Základní	4	2,6	4	5	0	0
Vyučen	56	36,8	29	36,3	27	37
Středoškolské	60	39,2	27	33,8	33	45,2
Vysokoškolské	29	19	18	22,5	11	15,1

Čtyři respondenti na tuto otázku neodpověděli.

20. Jaké je nejvyšší dosažené vzdělání Tvé matky?

ODPOVĚĎ	CELKEM	%	DÍVKY	%	CHLAPCI	%
Základní	2	1,3	2	2,5	0	0
Vyučena	44	28,8	28	35	16	21,9
Středoškolské	77	50,3	35	43,8	42	57,5
Vysokoškolské	27	17,6	15	18,7	12	16,4

Tři respondenti na tuto otázku neodpovědělo.

PŘÍLOHA Č.1

21. Do kolikáté třídy chodíš?

ODPOVĚĎ	CELKEM	%	DÍVKY	%	CHLAPCI	%
8. třída	65	42,5	37	46,2	28	38,4
9. třída	88	57,5	43	53,8	45	61,6

22. Jsi:

ODPOVĚĎ	CELKEM	%
Muž	73	47,7
Žena	80	52,3

Děkujeme Ti za čas a úsilí, které jsi věnoval vyplňování tohoto dotazníku.